

BEHE INPERIOA → MUNDU ERROMATARRAREN DESAGERPENA MENDEBALDEAN

- A) Behe inperioa → Mendebaldeko erromatar inperioaren azken urteak, krisia eta gainbehera
- B) Eliza antzinako berantiarrean: Hedapena eta ofizializazioa
- C) Herri germaniarren sarrera/ inbasioak.

Sarrera

Muga kronologikoak, mendebaldeko erromatar inperiotik erresuma erromatar-germanikoetara. **Hasiera:** Erromatar inperioa kristau izendatzea bere burua (380). Erromatar inperioaren banaketa (395) eta herri germaniarren sarrera (406). **Amaiera:** VIII mende hasieran islamaren indartzearen irrupzioa eta inperio karolingiarren goratzea. **Tartean,** izaera erromatar-germaniarreko erresumen loratzea eta mendebaldeko erromatar inperioaren erorketa. "Antzinate berantiar → antzinateko jendartearen ezaugarriak ahultzen eta ordeztatzen dijoaz". **Alor politikoan** botere pribatuen goratzea eta espazioaren antolaera irauli (hiri batek bere inguruko guneen gaineko kontrola). **Alor ekonomikoan** jarduera eta salgai ekonomikoaren aldaketa/ jaitziera eta landa gunean errotutako ekonomiaren egonkortzea, harreman pribatuen sendotzea. **Mentalidade alorrean** kristautasunaren hedapena eta baloreen aldaketa eta testuinguru landatar eta germaniarreko egokitu behar izana.

Trantsizioaren ulkerak. Barbaroen gaineko ideia peioratiboa, kaosa, orden eza, biolentzia eta kontrara erromatar/ europar zibilizatuak. Ondorengotza sentimendua erromatarrekiko eta zilegiztasun bilaketa. Besalde, trantsizio edo bilakaera baten bueltan estatikotasun eza gogoratu, abiapuntu edo helmuga irmo eta argirik ez. Azkenik, marxismoak determinatutako faseetan (...) guk esklabismoa, feudalismoa

- A. Behe inperioa → Mendebaldeko erromatar inperioaren azken urteak, krisia eta gainbehera

Aurrekariak Erromatar inperioaren hedapena (k.a. VI-k.o. V mendeak). **Hiru aldi** edo etapa historiko ezberdin irizpide politikoetan oinarritutakoak

- Monarkia (k.a. 753-509 urteak)
- Errepublika (k.a. 509-27 urteak)
- Inperioa (k.a. 27-k.o. 476 urteak)
 - + Kronologiaren inguruan zenbait xehetasun: K.a. 750. urtea, Romuloren urtea, erromatarren egutegia
 - + k.a. 750. urtea: Romuloren urtea, erromatarren egutegia. = ZIBILIZAZIO EREDU BERRIA (Occidente medio, Bizantziar inperioa eta Islama)
 - + K.a. 700. urtea: Numa-ren urtea.
 - + K.a. 46. urtea: Julio Cesarren erreforma (365 eguneko urteak, gaur egungo egutegi sistema). Erromatarrek taula bidez zenbatzen zituzten urteak.

Estatu, organismo edo erakunderik ezin da existitu **finantzaketa** biderenbaterik ez badu sustatzen **CALIGULA (37-41) Zerga** berri eta ezezagunak bildu zituen, lehendabizi publikanoen bidez (errekaudadoreak) gero, irabaziak handiak zirenez, zenturioi eta tribuno

pretorianoen bitartez, inolako gauza-mota edo pertsonak ahaztu gabe. Saltzaile, garriolari eta oro har bitartekari gisa aritutako guztiei ezarri zitzaizen zerga.

III mendeko krisia eta inperioaren berrantolaketa. Seberoetatik (193) Dioklezianoren gintaldira (284) Orokorrean inperio izaeraren deuseztapena eta funtzio galera, espazioa rrikulatze gaitasuna galtzen da. Bizitzaren ruralizazioa ematen da eta harreman publikoak ahultzen dira pribatuak indartuz. Gutxinaka kristautasuna nagusitzen dioa eta tropen fideltasunari eusteko eta beraz erroma seguru mantentzeko ahalmen ekonomikoa inperioan jaitsti. Bilakaera garai honen ezaugarri nagusiak:

- **Seberoen "monarkia militarretik (193-235) Maximo eta ondorengoen "anarkia militarra (235-305).** → Armadak Senatua ordezkaten du sarritan enperadoreen hautaketetan (militar eta usurpatzaileen txandatzeko nabarmena). Fronte militarretan (inperioaren mugeetan) lortutako garaipenak boterean ezartzeko sarbide edo bide nagusia bilakatzen da. Armadako koadroen erreformak: kide edo talde espezializatuak eta estatuko gastuaren igoera nabarmena. Enperadore militarrek, ejerzitoak hautatuak eta denbora gutxi iraupena boterean
- **Inperio eta probintziako administrazioaren erreforma/aldaketak** Zaldiko gizonen (*ordo equester*) promozio edo igoera, senatuaren influentzia progresiboki ordezkaturik. Legionarioen 'soldada' igoera. Maila baxuko burokraten bilakaera Estatuko goi-kargu eta magistratuetan.
- **Monetan balio-gutxitze eta zerga politika (krisi ekonomikoa)** > Zilarrezko txanponaren debaluazio bortitza (denarioa) (-%95) eta tipo monetario berrien ezarketa, molde eta erabilera laburrekoak. Nahitaezko prezioen igoera ondorio bezala baina langileria soldaten igoerarik gabe: erosteko ahalmenaren behar-kada. Zerga berriak eta klase ertainei bideratutako presio fiskalaren areagotzea.
- **Erligioa: kristautasunaren ezarpen eta nagusitze progresiboa. Prozesu motela baina atzeratzen.** Ekialdeko kultu berrien adopzioa erromatar kontingenteen bitartez (Mitra, Serapis, Isis, Athis, Cibele). III. mendea: politeismo tradizionalak monoteismoari uzten dio lekua (Jainko goren bat gailurrean oraindik pluralista den kultu edo sinismen sistema batean). Botere politikoarekiko, enperadorearen figurarekiko eta inperioarekiko gurtza. III.mendea 1/2 : kristauen jazarpena, gurtu imperialaren ezezkua. 260. urtea: tendentzia aldaketa, Galienok kultu askatasuna ezartzen du.
- **Fronteak, gudu fronteak eta politika belikoa.** Boterearen finkapenean eta inperioaren hedapenean atzeratzen.
 - Ekialdean (ca. 235): Arsácida dinastiaren (Partia inperioa) ordezkapena sasanidengatik (persiarrek)
 - Mendebaldean: Danubioren fronteak eta germaniar herrien geldialdiak bake akordioekin (foedus=bake akordioa) sinaturak eskatzen ditu. Persiar inperioak ibilbide nahiko luzea izan zuen -> k.a.VI.mendetik k.o. VII.mendera

Inperioaren berrantolaketa (III. mende bukaera-IV. mendea). Espazioaren anolara Diocleziano eta Tetrarkia (284-305). Gubernu sistema berria: 4 enperadore eta 4 sede inperial, erreforma militarra eta administrazioaren erreforma: probintzien handiagotzea (50etatik 96ra) eta deszentralizazioa. **Tetrarkia 293-314:** Oro har krisian

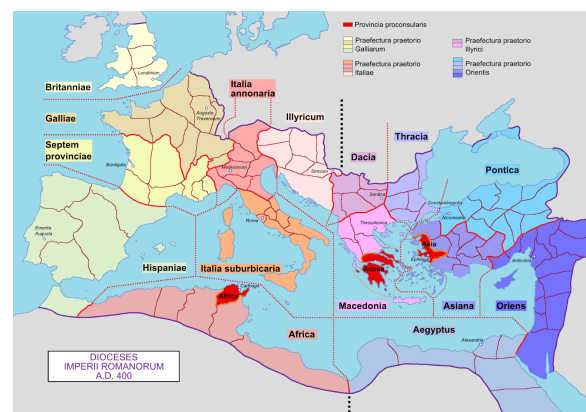
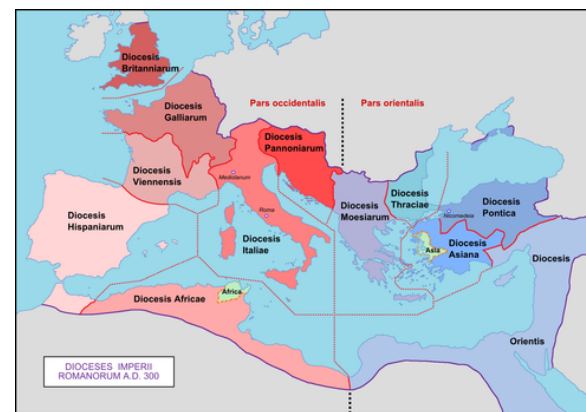

antzemandako gabeziak solbentatzera dator. Oro har behar administratibo eta militarrei erantzun, mugak kontrolpean euki nahi ziren bertako ezegonkorasunari eusteko. Honen barruan probintziak daude. Dioklezianok 293ean ezarri erromatar inperioa zuzentzeko, bi enperadore nagusi (augusto) eta bakoitzaren menpekoen (cesareak) banatuz (hierarkia), III mendeko krisiaren amaiera. Sistema honek boterea berriro ere kontzentratu arte iraungo zuen

Teodosio Erromatar inperioan enperadore izan zen, gerra zibil bi eta godoen aurkako bat. Nikeako kredo ezartzeko pertsonaia klabea izan zene ta erromatar inperioa bere osotasunean gobernatuko zuen azkenekoa izanen zen, bere heriotzaren ostean (394) banatu baitzen mendebaldeko eta ekialdeko inperioa.

Prefektuak, diozesiak eta probintziak. Antolaera konplexuaren espresio

- Prefektua erromatar inperioan autoritate bat zen, alor zibil eta militarrean. Pretorioko prefektuak enperadorearen zainzaileen agintaria zen eta prefektura pretorikoen administratzailea zen 300 urtetik. Gutxinaka botere eta eskuhartze politiko eta administratiboak bereganatu. Banaketa handiena dira prefekturak. Inperio banatuaren garaian lehen ministro modukok ziren, esan dezakegu enperadorearen eskui eskua zirela (prefektura gune geografikoa, prefektua kargua)
- Diozesiak erromatar inperioaren banaketa administratiboaren espresio baten izendapena da, prefekturak baino txikiagoak eta zeinak probintzia ezberdinak barne hartzen dituen. Diozesi bakoitza **bikario** batek gobernatuko zuen (administrazio inperialeko goi kargua zeinak diozesien funtzionamendua ikuskatzen du eta gobernadorea ez zegoen probintzietara bidalitako lugartenientea) 305. urtean, tetrarkian, 12 diozesi zeuden. V mendea, Teodosioren osteko bi inperioen garaian, mendebaldean bi prefekturatan banatutako 7 diozesitaz hitz egin daiteke. Italiako pretorioaren prefektuan hiru eta Galiako pretorioaren prefekturan lau.
- Probintziak eta gobernadoreak: Gobernadorea hautatutako funtzionario bat zen eta probintzia batean edo gehiagotan administratzailea zen (zergak, agente ekonomiko pribatuen berrikusketa, fiskalitatea, ahalmen juridiko jakin bat ((mugatua, kasuaren arabera erromara eraman)) eta probintziako indar militarren gidari zen. eta oro har enperadoreari erabat subordinatuta)
- *Vivitas urbs*: Hiriak,eraikitako espazioa (kale, eraikin eta azpiegitura multzoa). *Civitas*-a zentzu ertsian berako hiritarrek osatzen due eta limite sakratua dauka
 - \neq oppidum simple ciudad fortificada (zentzu erlijioso hori ez)
 - \neq polis designa sentido amplio, hiria bera eta inguruko gune zabala.

Burokrazia: Zergen sistema, geitura militarrek edota hauteskondeetarako egituratzen ziren hiritarren zentsuak adibide (hiritar aitortua). ????????????????????

Bizitokiak eta guneen antolaera. Alde batetik **villa erromatarra** daukagum aberatsen etxebizitza da eta landa eremuan kokatzen da, ekonomia propioarekin. *Pars urbana* gunean jabea bizi da eta gune dekoratua eta elegantea da, ordea *pars rustica* gunean nekazaritza produktuak ekoizten dira eta hauek bien ezaugarriak aztertuz jabearen aberastasunaren irudi ba izan dezakegu (*pars urbana* ona eukitzeko *pars rustica*tik lortutako produktuak ondo saldu behar dira. Esklabuak hartzen duen tokia gune hauetan luxuarena da, edonork ezin du euki eta produktiboa/errentagarria izateko mantenua exijitzen du. Denborak aurrera egin ahal esklabuek berauek euren manutentzio propioa ekoiztea sustatuko da eta egonkortuko da, lan esku are merkeago/eraginkorrago izan dadin (manumisioek ekoizpena). Bestalde **landa habitata** egonen da, etxoletako biziera izanen lirateke hau. Lurrean zuloak egin eta egurrezko zuabeak jarri, lokatzezko horma eta lastozko sabaia (arkeologoentzat zailtasunak)

- HIRIA, SISTEMAREN LOTUNEA

- HIRI ERROMATARRA:

- OSAGAIK ETA ESPZIOEN ERALDAKETA

- HARRESIAK - EBERGETISMO DELAKOA

Sistema fiskala eta merkataritza, Zer eta nola dakigu? Honi buruzko dokumentu idatziak ez daudenez, erregistro materialek emandako informazioa ebstelakoa da: Merkataritza bide eta sareen berri ematen digute material edo ezaugarri/izaera antzeko produktuen agerpen geografiko aniztuna. Adibidez, *monte testaccio* daukagum zeinetan anfora zatiek mendi artifiziala osatu duten eta anforen berezitasunek egindako eremuaren informazioa ematen duten. Bestalde, materialen arabera jakin daiteke merkaturatzeko edo auto hornikuntzarako materialak diren. Zeramika oso presenta garaiotan, kontserbazio hobea ere.

- A. Behe inperioa → Mendebaldeko erromatar inperioaren azken urteak, krisia eta gainbehera
- B. Eliza antzinako berantiarrean: Hedapena eta ofizializazioa
- C. Herri germaniarren sarrera/ inbasioak.

B. Eliza antzinako berantiarrean, hedapena eta ofizializazioa

Kristautasunaren jatorria. Geografikoki Palestina¹ da erlijio kristauaren jatorria. Han jaio baitzen Jesus profeta. Elijo **abrahamikoa** da, judaismoa bezala. Erlijio abrahamikoak siniste monoteistak dira eta Abrahamekin identifikatzen den tradizio espiritualak aitortzen dute. Kristautasuna erlijio **esklusibista** da eta nor bere ingurukoak konbertitzeko obligazioa dauka. Ez da sinpleki monoteista, are gehiago, benetazko jainkoa berea eta bakarra dela uste du eta besteak gaizkiletzat hartzen ditu, horregatik besteak konbertitzeko beharra. Erlijio **unibertsala** da baita ere, (ergo, denok daukagu aukera jainkoaren salbazioa erdiesteko, denok gara sinesleak potentzian) aurreko erlijio nazionalekin hautsi (ni herri baten parte, herriak jainkoa du eta beraz jainko horrek herria eta beraz ni salbatuko gaitu. Adb judutarra izateko ama

¹ Semita hitza XIX mendekoa da. Hizkuntza semitikoak palestina inguruko lurraldean hitz egindako hizkuntzak dira hain zuzen ere

judutarra behar duzu). **Botereari eta hiriari** lotuko zaio, paganismo landatar eta kaotikoaren ideologia elikatuz, ergo, paganoak ez kristauak ziren eta beraz hiria = krisautasuna, landa = paganismoa.

Erromak hartzea eta ofizializazioa. Hasiera batean, erlijio berri honekin bat egiten zuen jendartearen zatia jazarria zen, aurreko sinismenekin erradikalki hausten zuelako eta inperioaren zenbait oinarrien bizirauteko mehatxu kontsidera zitezkelako (enperadoreari gurtza, edo gerran oinarritutako ekonomia eta politika). 313an ordea Constantino lak eta erromatar inperioko beste buruzagi batzuek

- **Milaneko ediktua** sinatu zuten, erlijio askatasuna onartzen zen erromatar inperioan eta talde erlijiosoen aurkako (tartean kristauak) jazarpena autoritateen eskutik eteten zen. 325an ordea
- **Nikeiako kontzilioa** sinatu zen. Lehen kontzilio ekumenikotzat(gotzain guztiak biltzen dituen bilkura, politika eliztiarra edo doktrina zein moral gaien inguruko irizpide eta puntuak eztabaidatzen diren) hartzen da eta erromatar inperioan ospatu zen. Constantino lak deitu zuen (edo batu zen deiturara!). Dena delakoa, aurrekari inportantea izango da Nikeiako kontzilioa eta Konstantinoren aurrerapausuak, gero hemen onartutako printzipio batzuk haintzat hartuko direlarik. Hala ere, mende luzez eztabaidak eta zalantzek jarraituko dute eta egoera egonkortzera arte denbora falta da oraindik.
- 380an Teodosiok **Tesaloniako ediktua** dekretatu zuen eta kristautasun nikeikoa inperioaren erlijio ofizialtzat ezarri zen. Nikeiako kontzilioaren arabera erlijio kristau herexiak kontsidera zitekeenak debekatu ziren, baina ez oro har erlijio ez-kristauak, zeinak praktikatzen jarraitu ziren (tesi arrianoak adb) . **Ondorioz**, herexeak jazarriak izan ziren eta estatu eta elizaren arteko tentsioak egon ziren. Xumeki esanda, Teodosiok gotzainak funtzionarizatu zituen hein bateane ta horrek elizaren independentziari muga batzuk suposatu ahal zitzaizkionez, gatazkak egon ziren. Gutxinaka, instituzioaren antolaketa finduko da:

Konstantino la lehen enperadore kristaua dela esaten da. Jakin badakigu ez zuela bataiotza (*bautizo*) jaso hiltzerian egon arte eta kristauetik oso gertukoa zela, baita bataila baten aurretik kristauen jainkoari laguntza eskatu izan ziola.

Antolaketa: Garaiotan, patriarkak dira pertsonaia nagusiak eta lau (gero bost) daude; Konstantinopla, Antioia, Jerusalem, Alejandria eta gerora Erroma. Hierarkia onakoa da: Buruan patriarka (gerora aita santua), azpian gotzain metropolitanoak (probintzietako buru), gero gotzain arruntak, gero prebisterio anitz eta orebisterioen azpitik diakonoak. ² Momentu honetan gainera, jada aipatu eran, eliza eta inperioa ez dira horren argi banatuko.

Ikurrak, ideologia Aurretiko erlijioarekiko erabateko hausturak zailtasunak dakar erlijio berria hedatu eta egonkortzeko, horregatik erlijio tradizionalaren elementu batzuk hartu eta kristautu egiten dira. Ikurren artean txanponetako krismoiak ditugu edo erromatik hartutako basilika eraikina, basilika kristaua izanen dena.

- A) Behe inperioa → Mendebaldeko erromatar inperioaren azken urteak, krisia eta gainbehera
- B) Eliza antzinako berantiarrean: Hedapena eta ofizializazioa
- C) Herri germaniarren sarrera/ inbasioak.

² Gogoratu hemen beraz pertsonaren harremana jainkoarekin ez dela zuzena eta kontaktua ezartzeko apaizarengana jo behar dela

C) Herri germaniarren sarrera.

Gizartearen antolamendu, aldaketa eta eraginak alor sozialean. Bandaloak salbu, ez da estructures aldaketa handirik egongo eta III mendean populazioaren beherakada emango da. Ssistema zaharraren krisia dator orduan (urbs -territorium guneen arteko harrmanaren gainbehera) eta merkataritza alorreko beheraldia ere emanen da, bide eta sare batzuk iraungo dute baina dinamikotasuna eta zentralidadea galduko da. Berrerabiltzen hasiko dira bizantziarrek, Ipar Afrika hartzerakoan. Hala ere merkatalgintzaren izaera aldatuko da, ez dira hiri handiak hornitzera dedikatuko baizik eta luxuzko produktuen salmentara. Ahalmen ekonomiko baju hedatu baten aurrean, esklabu eta errearen erabilerarekin trukeak areagotuko dira, morroitzaren ezaugarri batzuk egonkortzen diren bitartean (lurrarekiko lotura, eskubide zibil gehio esklabutzarekin alderatuz, aristokraziaren menpeko...)

Muga kronologikoak eta ezaugarritze orokorra. 405-750.urteak. Germaniar taldeen sarreratik 3 area ekonomiko, politiko eta kulturalen finkapena

- 1. II.mende bukaeran hasten den prozesu luzea izango dugu, IX. Mende erdialdearte bukatuko ez den, bikingoen ezarpenarekin.
- 2. Bi fase handi:
 - “Lehenengo inbasioak”. 376. Urtea (bisigodoen etorrera) 568. Urtea (lombardoen finkapena Italian).
 - “Bigarren inbasioak”: IX-X. mendeak: bikingoak, hungariarrak, pirata sarrazenoak.

Lehen inbasioak, barbaroen barneratzea eta inperio beherakada. Barneratze hontarako bi modu

- Zilegizko sarrerak, onartuak alegia etorkin kopurua handiegia ez delako eta lanesku bezala ongi datorrelako
- Inbasioa bere horretan, etnia anitzen sarrera
 - K.o I. mendetik erromatarrak ezagun zituzten lekualdaketa herrien migrazio ezaugarriak izango dituzten mugimenduak gehienetan bat-bateko inbasioen aldean
 - II-IV. Mendeak: talde familiar edo tribu fakzio txikien saialdiak, inperioak arazorik gabe onartuko dituenak.
 - IV-V. mendeak: herri osoek bideratutako saialdiak

Godokak: Sorrera Jutlandia eta Got aldean. Migrazioak Eskandinavaira, I mendean Gothiscandzara eta kontaktoa erromarekin: Lehen migrazioak 160 urterantz, Danubio ibaiaren zeharkatzea. Hmenedik aterako dira bi adar: Bisigodok eta ostrogodoak

Bisigodoak: Erromaren *foederati*: el término foederati se extendió por la costumbre romana de subvencionar y asimilar a las tribus bárbaras -que incluían a(...) los visigodos- a cambio de que proporcionasen soldados para luchar en el ejército romano.

- Ulfias konbertsioa arrianismora (360). Fue un obispo, misionero y traductor godo que pasó cierto tiempo en el Imperio romano cuando el arrianismo era la corriente religiosa dominante. convirtió a muchos de los visigodos y ostrogodos predicando las doctrinas arrianas, que cuando llegaron al Mediterráneo occidental les separaron de sus vecinos católicos, mucho más numerosos.
- 376 Danubio ibaiaren hegoaldean
- 378 Adrianapolis
- 395 Italia → Erromaren arpilatzea (410)
- 312 Honorio - Galia
- 418 Tolosako erresuma bisigodoa
- 427-507 Hispaniaren konkista

Ostrogodoak: Hunoekin elkartu

- 375: Hunoek menderatzen dituzte
- 454: Garaipena hunoen kontra → Erromako foederati delakoak
- 474: Teodoriko. Teodoriko delako hau (Bizantzioko enperadorearen menpe zegoena, errege godoa) aski erromatartua zegoela dirudi. Txanpongintza, titulu erromatarra, janzkera erromatarra eta bestelako sinbologia latinoak zituelarik. Ile luze eta bibotea ere (sinbologia godoa)
 - 474: Bizantzio (Zenon) / 488: Erroma / 493: Ravenna (Odoakro)

Sueboen erresuma Bandalo eta alanoekin 409an Iberiar Penintsulara sartu (Itsasaldeko Gallaeciarekin gelditu) ostean fundatu zuren Gllaeciako suboen erresuma. *Foedus* bat sinatu zuten erromatar inperioarekin.

Alanoak Jatorria Asiaren zentroaren estepetan. 370an Hunoek sakabanatu eta beste tribu batzuekin elkartu ziren, 406an Galia inbaditu eta jada esan den moduan 409an Hispanian sartu ziren (Lusitania aldean gelditu). 418an ordea Bisigodoen aurka galdu eta Bandaloen erregeari ematen diote erresuma. 429an Bandaloeekin Afrikarantz dijoaz

Bandaloak Tribu germaaniarra, Jutlandia/ Baltiko aldean jatorria. Beraiek ere Hispanian sartu 409an (Barnekaldeko Gallaecia gelditu) Frankoen eta Burgundioien aurka borrokatu ostean. 435an Kartago eta mediterraneoko mendebaldeko irlak konkistatu

- + Tolosako erresuma bisigodoa (418 - 507) a) Erromaren *foederati* (418-76) eta bandaloen aurka oldartu. b) 476-507 artean erresuma independentea izanen da. Frankoen aurka Vouille 507 gatazka, Galiaren kontrola eskuratzeko. Sueboen erresuma eta iparraldea salbu, Hispania barnehartu
- + Frankoak: Jatorria Renania behean eta Rin ibaiaren ekialdean, erromaren *foederat*. 45tik dinastia Merovingiarra (ikusi 3. gaia)

MUNDU ISLAMIKOA GOI ERDI AROAN

a) Zati kultural-ideologikoa

1: ARABIARRAK ISLAMA BAINO LEHEN

- Zer da arabiarra izatea? Tribu eta leinuen dinamikak eta izen arabiarrek
- Topikoak: Nomadismoa eta erlijioa
- Migrazio mugimenduak

2: ISLAMAREN SORRERA

- Jatorria eta mekaren garaia + Medinara migrazioa
- Medinako garaia eta konstituzioa
- Erlijio berria: Apunte batzuk

3: ISLAMAREN ZUTABEAK

- Fedearen aldarrikapena
- Otoitza → Mezkitak (mezkitaren antolaketa, atalak eta Aljama)
- Karitatea
- Baraua
- Mekarako peregrinazioa

4: ISLAMAREN KULTURA MATERIALA

- Hiria: garapena / bilakaera eta morfologia
 - Nekropoliak
 - Harresiak
 - Gotorlekua
 - Kaleak
 - Mezkitak
 - Azoka
 - Etxeak
- Landa
- Kultura materiala eta zermaika

1: ARABIARRAK ISLAMA BAINO LEHEN

- Zer da arabiarra izatea? Tribu eta leinuen dinamikak eta izen arabiarrak
- Topikoak: Nomadismoa eta erlijioa
- Migrazio mugimenduak

=

Zer da arabiarra izatea? Tribu edo leinuen dinamikak eta izen arabiarrak

Irizpide antropologiko bat baliatuko dugu definizio bat topatzeko. **Gizon arabiar baten semea edo alaba izango da arabiarra** (zeure aita arabiarra izatea izango da irizpide arabiar izateko) >>> Tribu eta leinuen dinamikak lertu behrako ditugu:

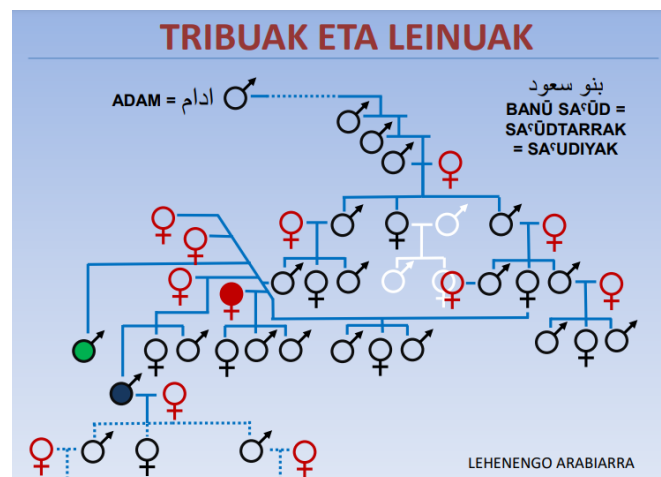
1) **Fundatzailea**→Eponimoa, izanen da eta leinuari izena emango dio, demagun *Saud* deitzen dela, Banu saud edo saudtarren leinua izanen da. Fundatzailea gizon arabiarra izanen da. Emakumezko batekin ezkontzen da, seme-alabak izan eta horrela familia osatzeko. Seme-alabak arabiarrak izango dira (**arabiaratasuna aitaren bitartez** transmititzen da, amaren leinuak ez du axola). Aita eta seme-alabak leinu berekoak dira.

2) **Hurrengo belaunaldia**: Seme-alaba bakoitza ezkontzen da. (odola purutasuna mantentzeko, leinu arabiarra mantentzeko baliteke anaia-arreben artean ezkontzea, kasu honetan ez da horrela, debekatuta zegoen). Beste leinu bateko gizon eta emakumeekin ezkondu. Seme alabak dituzte. Eponimoaren semeen seme-alabak leinu berekoak izango dira, alabarenak ordea, ezkondu den gizonaren leinukoarenak.

- => **Familia agnatikoak**. Alegia, leinua aitaren bidez baino ez da transmititzen.

Odolkidetasunaren efektuak sahiesteko bideak

- **Lehentasunezko ezkontza**= **Bint Al Am** Hobesten da aitaren anaiaren (osabaren) alabarekin ezkontzea. Es decir con tu prima y que los que os unen sean hombres (padre y tio). Emakumezko bat bere ilobarekin ere ezkondu daiteke.
- Emakume harrapaketa eta oparitzea (ergo kanpoko emakumeak nola lortu). Emakumea orde objektu preziatu da, bera gabe leinua galtzen delako. Ohikoa izanen dira emakumeen harrapaketak edo opariketak, baita tratu edo harremanetarako bitertekari moduan.
 - Askotan, lehengusu-lehengusinen arteko ezkontzak egon daiteke leinuari eusteko.
 - Emakume bat bere ilobarekin ere ezkondu daiteke
- **Poligamia** baimentzen da → Leinu gisa emakumezkoak mantendu beharra dira, baino emakume bakarrarekin ezkondu leinuko emakumezko kopurua mugatzen dut (≠/= poliginia, emakume askorekin harreman instituzionalizatuak eukitzea. Hala ere, berdin du emaztearen jatorria eta guztia (de hecho esklabua bada aske bihurtzen da seme alabak eukitzean leinuko kide den gizon batekin) aita arabiarra, leinukoa, baldin bada eskubide eta "arabiaratasun" iguala
 - + Zeure anaiaren alargunarekin ezkontzera behartuta zaude.
 - + Sistema honen indarra izugarria leinua zabaltzeko aukera aunitz. Leinu batean ez dagoena ez da inor.

Atzerri harremanak dinamika hauen bidez: Leinuari interesatzen zaio halako batean atzerriko norbaitekin harreman bat izatea (merkataritza arrazoiak direla eta). Adopzio bat litzake. Pertsona hau odolez ez da leinukoa baino juridikoki bai. Pertsona honek leinuko eskubideak jasoko ditu eta emakumezko batekin seme-alabak dituenean bi belaunalditan jada ez da jakingo adoptatua zenik (*wala*)

Segmentazioa → gerra edo merkataritza jardun izugarria dela eta garrantzia hartu izanagatik bere leinu propioa fundatzen du eta familia eraikiko du. Dena den ez diote inoiz utziko jatorrizko leinukoak izateari. Hau da, bigarren leinu segmentatu horren eponomimioa Marwan bada, leinu horretako kideak, Banu Marwan Banu Saud izango dira. Prestigioa ematen du.

Asabiya → leinuari kohesioa ematen dion kontzeptu.

A) Barne mailan magnitude handiagoko edo txikiagoko gatazkak baina barne mailan mantentzen direnak → Adb: Bi anaiek arazo bat dute, bakarrik euren artean konponduko dute inorren interbentziorik gabe. Lehengusuen arteko arazo bat egotekotan, lehengusu bakoitzaren anaia-arreba guztiak beste lehengusuen anaia-arreba guztien aurka aritzen dira. Baina beste senide guztiak ez dira sartzen.

B) Leinuaren kide batek gatazka leinukoa EZ den batekin, orduan leinu osoak interbenitzen du → Leialtasunaren printzipio etikoa bi kasuetan

Zein da lehen arabiarra orduan? Adam (Adan). Zuhaitz genealogikoa (Muhammad, Maoma), profetaren arbaso guztiak berreraiki zituzten Adam arte iritsiz.

Izen arabiarra

Kunya= Abu Amir ??

Ism= Muhammad (izena)

Nasab= IBN 'ABD ALLĀH IBN MUḤAMMAD IBN 'ABD ALLĀH IBN 'ĀMIR IBN MUḤAMMAD IBN 'ABD ALLĀH IBN AL-WALID IBN YAZĪD IBN 'ABD AL-MALIK (IBN, partikula esan nahi du "hijo de")

Nisba= Al Maafiri (ezizena)

Laqab= Al Mansur (abizena)

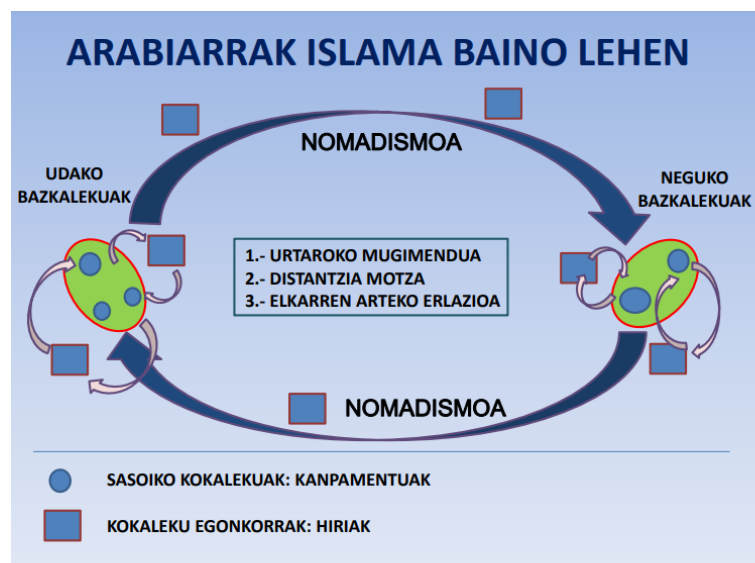
Topikoak: Nomadismoa eta erlijioa

Bi topiko esleitzen zaizkie, nomada izatea eta erlijioa kristautasun modifikatua dela.

Nomadismoa= arrazoi zehatz bat dela eta mugitzea, are gehiago, abeltzaintza jardunari lotuta. Hirien beharrezkotasuna, leinuekin harremana. Animalien bazkalekuei jarraiki.

Erljioa: Abrahamikoak. Erljio nazionalak: Abraham-en semeak, Ismael (ismaeldarrak) eta Isaac (judutarrak). Kristautasuna.

- Mugimendu migratzaileak. Arabiarrek, behin Penintsula arabikoan iparraldera jo, gune asko konkistatu zituzten. Baina penintsulako biztanle guztiek Asbiya partekatu Ismaelen oinordekoak baitziren, arabiarrek ziren.

2: ISLAMAREN SORRERA (621 - 632)

- Jatorria eta mekaren garaia + Medinara migrazioa
- Medinako garaia eta konstituzioa
- Erlijio berria: Apunte batzuk

Jatorria eta mekaren garaia + Medinara migrazioa

Muhammad eta errebelazioa. Islamaren profeta, Mahoma/Muhammad izan zen. Baina islama ez zen printzipioz erlijio berri bat. Muhammad Mekan jaio zen, merkataria omen zen (gizakia zen eta beti hartu izan da horrela). Kobazulo batera joaten zen pentsatzera/meditatzerara, aingeru baten bisita jasotzen hasi izan zen (**Yibril/Gabriel** arkaingerua) eta honek diktatu zion Jainkoaren hitza. Muhammadek ez zekien idazten, beraz errebelazioa jaso ostean Mekara joan eta ingurukoei transmititzen dio mezua. Muhammadi errebelatutako **mezua** Jainkoak helarazitako azken mezua izan zen (garrantzitsua). Mezua helarazteagatik Muhammadek **etsaiak** izango ditu, bere leinuko kideak ez daude ados bere mezuarekin, izan ere, ordura arteko egitura sozialarekin leinuen egiturarekin apurtzen zuen erlijio berriak.

Mekatik Medinara. Honegatik Mekatik alde egin beharko du Medinara. (arabieraz madina=hiria) Medinan zenbait leinu bizi dira, zeinak borrokan dauden (arabiarrek VS judutarrak). Une honetan Muhammadek prestigio handia du, eta berari proposatuko diote bitartekari lanak egitea. Berak proposatutako konponbidea onartuko dute leinuek.

Medinako garaia: Konstituzioa eta Umma

Medinako konstituzioa (Muhammaden planteamendu politikoa ikusten da, kutsu erlijiosoarekin noski). Beti hasiko da esanez: jainkoaren izenean. Hasieran, Muhammad akordio honen bermatzailea dela agertzen da, bera baita Jainkoaren mandataria. Horregatik eta jendeak aukeratu duelako izango da bitartekaria. Gero, leinuen zerrenda agertzen da eta hauetako bakoitzaren burujabetasuna aitortzen zaie (euren arazoak euren kabuz konpontzeko gaitasuna). Taldearen nortasuna eta independentzia onartzen da.

Bigarrenik, **Muhammadek "leinu" berri bat eratu zuen** (bere testuinguru kulturala leinuena da eta hortaz hau islatuko da berak proposatutako sistema berrian) = **UMMA**, hots, **komunidade islamikoa**. Leinu honen partaide izateko baldintza fedea da. Leinu honi aitzinako leinuen arauak aplikatuko zaizkio. Alde batetik odoleko leinuen errealidadea egongo da baino guzti honen gaineratik Umma kokatuko da (errealidade berri bat). Ummako kideek betebeharrak izango dituzte: leinuen arauak jarraituko dituzte. Adibidez: hildakoen familiak sozialki babestu (alargunarekin ezkondu), elkarrenganako defentsa eta babesa (musulmana ez den norbaitek musulmana erasotuz gero, musulman guztiek erantzun) = talde elkartasuna.

Medinako biztanle ez-musulmanekiko jarrera: Medinan mundu guztia ez da musulmana (juduak, kristaua) eta horregatik, Muhammadek zeozer egin zuen ez musulmanak estatu berri horretan barneratzeke (errealitate politiko berrian). **Dimmí**→ ez musulmanen eskubideak aitortzen dira, baino jakinda eta onartuta Umma dela jabea. Hau eginez gero babestuko zaituzte. Harreman asimetrikoa da. Hemendik ateratzeko konbertitu zaitetzke. Medinan gehienak arabiarrek eta gehienak musulmanak.

Aldaketa txiki - handia: Baldintza edo Umma leinuaren pertenezia ez da odol bidezkoa, nork bere borondatearen araberrako fedea da baldintza. Iraultzailea.

- + Nahiz eta bi errealidadeak (umma leinua eta beste leinuen esfera) bizikidetzan egon, beti egongo da tentsioa. Zer nagusituko da, musulmana izatea ala leinu batekoa izatea. Leinuen eta Ummaren arteko tentsio dialektikoa.
- + Erlijio nazionalaren gaindipena: Nahiz eta beste estatu bateko biztanle izan, edozein izan daiteke musulman eta errealidade gorenaren parte. Horregatik, bokazio unibertsala da. Estatuari zilegiztasuna ematen diona ez da mundu guztia konbertitzea baizik eta lege islamikoa ezartzea. Hau da, zeure erlijioa mantendu dezakezu baina onartu beharko duzu islama nagusia dela eta zeure lurak Ummarenak direla. Ez da tolerantzia kontua. Zergak (politikoa) ordaindu...

628an Medinak Meka konkistatu eta hiri nagusia bihurtu.

Cria cuervos y te sacaran los ojosssssssss. 632an hiltzen da Muhammad.

Erlijio berria: Apunte batzuk

- Jainkoa bat da, guztiahalduna, sortzailea eta epailea
- **Profetak** (lehena Adan, Abraham, Ibrahim, Moises, Noe, Jesucristo)
- **Proselitismo**: jendartea konbertzitu konbertitzeko. Musulmanek ez dute egiten, Jainkoa eta fededunaren arteko harremana zuzena delako.

3: ISLAMAREN ZUTABEAK

- Fedearen aldarrikapena
- Otoitza → Mezkitak (mezkitaren antolaketa, atalak eta Aljama)
- Karitatea
- Baraua
- Mekarako peregrinazioa

Fedearen aldarrikapena (**sahada**, musulman direla aldarrikatu)

Aldarrikatzen da: Ala-rengan sinisten duzula eta Muhammad dela azkeneko profeta.

Nork? Musulmanek. Islama erlijio unibertsala da, hortaz konbertitu zaitezke. Dena den, jaiotzaz ere musulmana izan zaitezke (gurasoak musulmanak badira) →Erlijioa eta egitura familiarraren arteko lotura hertsia

- Bi pertsona mota daude: fededuna edo fedegabea (**musulmanak eta dimmiak**).
- Baina hortik kanpo, **munduak** bi zati ditu: lege islamikoa aplikatzen den zona, legitimoa, Islamaren etxea (dar al islam) eta gerraren etxea, lege islamikoa ez denean aplikatzen hori ezartzeko ahalegina egin behar da (dar al harb). **Yihad**, Jainkoarengatik egiten den esfortzua, lana.

Otoitza (**salat**, 5 aldiz egunean)

=/= Eliza: Elizak ez du zerikusirik mezkitarekin. Eliza hierarkikoa da, bitartekari asko dago Jainkoaren eta fededunaren artean. Islamean norberak harreman zuzena egin dezake jainkoarekin (?)

Mezkiten antolaketa → Imam: mezkita batean sermoia botatzen duena da. Korana ongi ezagutzen duen pertsona da. Jainkoa eta fededunaren arteko harremana zuzena da. Islamean guztiok ulertzen dute korana eta guztiek interpretatu dezakete. Imamarengana jo

dezakezu laguntza eske baino bakarrik adituak direlako, baino bere hitza interpretazioa da eta baliteke imam ezberdinek iritzi ezberdinak izatea. Egitura horizontala da. Barkamena Jainkoak ematen ditu.

- Mezkiten artean ere ez dago harreman hierarkikorik.
- **Al Mu Addin**, otoitzara deitzen duen figura da.
- Mezquita ez da toki sakratua, otoitz egiteko biltzeko tokia baino

Mezkiten parteak

- Estalia edo Zulla
 - Mihrab (Horma batean dagoen nitxo= Meka markatzen du)
 - Qiblako horma. Muro de la mezquita donde se abre el mihrab
 - Maqsura: Donde se situa el imam durante las oraciones públicas
- Patioa edo Sahan: Sozializatzeko espazioa, plaza nagusiaren funtzioa betetzen du.
 - Aterpea (saqifa) eta beste osagaiak
- Alminara/ Al Manar: Al Mu Addin-aren deia egiten den lekua.
- Orientazioa: Mekara

Otoitzak, noiz? otoitz eguzkiaren arabera= eguzkia ateratzea, eguzkia ezkutatzean, beste bat gauean eta beste bi egunez → Eguzki erlojua oso inportantea.

Karitatea (zakat)

Norbera karitatiboa izan behar du borondatez eta horretaz gain nahitaezko karitatea ezartzen da baita ere. Horretarako musulmanek bere ondasunen hamarrena dedikatu behar diote pobre eta behartuei laguntzeko.

- Pertsonen gaineko zerga (zakat, limosna)
- Ondarearen gaineko zerga: a) *Usr*, hamarrena b) *Iqta*

Baraua (sawm)

Planteamendua: Ramadanaren hilabetearen zehar eguzkia erori aurretik jan edan eta harreman sexualak izateko debekua. *Id-Al-Fitr* jaialdiarekin ospatzen da barau hilabetearen amaiera

Elikagaiak Halal esango zaie onartuta dauden jakiei, modu jakin batean eraildako alimaniak txerria salbu oro har eta haram jaki debekatuak izanen dira.

Mekarako peregrinazioa (hayy)

Jakintza eta kultura partekatzea bidaiaren zehar eta itzultzerakoan. Hurbur da= honera gauza asko iristen da eta hemendik gauza asko irten. Musulmanek euren bizitza osoan zehar bete behar dituzte.

4: ISLAMAREN KULTURA MATERIALA

- Hiria: garapena / bilakaera eta morfologia
 - Nekropoliak
 - Harresiak
 - Gotorlekua
 - Kaleak
 - Mezkitak
 - Azoka
 - Etxeak
- Landa
- Kultura materiala eta zermaika

**Erregistro materiala arkeologiarekin harremanduko dugu.

Hiriaren garapena/ bilakaera eta morfologia

Hiria bere testuinguruan. *Kokalekuari buruz hitz egingo dugu, hiriari buruz hain zuzen ere. Bizitza hirietatik arautzen da, bertan bizi direlako gobernadoreak. Hiriak izugarritzko garrantzia izango du hasieratik. Komentatuko duguna X. mendetik aurreragokoa izango da. (lehenengo hiri islamikoak nola izan ziren gaineko info falta).*

Antzinaroko hirien garapena Hirirako sarbidean, etorbidean zutabeak daude eta hauen arteko baoetan kokatu izan dira dendak/azokak. Palmira adibide. Merkatal gizartea da mundu islamikoa, berriz ere hirien garrantzia azpimarratzen da merkatal guneak/azokak hirian daudelako. Hauek hiri erromatarrek, greziarrek ziren. Baina musulmanek hiri berriak eraiki zituzten, oinplanta berri bati jarraiki (ex novo).

Nekropoliak: Mundu islamikoan **nekropoliak** beti hiritik kanpo egoten dira. Baina gerta leike hiria hazteagatik uneren batean hiriak nekropolia barneratzea. Mundu kristauan ordea, hiri barnean dagoen elizaren inguruan ehorzten dira hildakoak.

- Nola ehorzten dituzte hildakoak musulmanek: eskuin alboan etzanda eta Mekara begira. Horrela, erraza suertatzen da indusketa lanetan nekropoli musulmanak identifikatzea (hilobi estua eta norabide jakinarekin). Haturik gabe lurperatzen dira (hau da, gorpuarekin ez da deus lurperatzen, egipziarrek, bikingoek... ez bezala).
- Hatuak garrantzia sinbolikoa zuen baino komunitate osoari galarazten zion ondasuna (armak, jantziak, jakiak... jakinda hauetako asko urriak zirela (burdina ezpatak egiteko...)). Baina honen ondorioa da informazio gutxiago eskeintzen dute, hezurrek eskeintzen dutena baino ez.
- Nekropolia (Maqbara). Tuterako nekropoli batean musulmanen nekropoliaren estratua topatu zen eta horren gainean beste ehorzketa estratu bat (ez musulmana ? okupazioaren seinale edo musulmana ? beteta zegoelako)

Harresia. Zenbait harresitan (Damasko) ikus daiteke beste eraikin batzuen berrerabilpena harresia egiteko (zutabeen kapitelak...). Momentu ezberdinetan egindako harresiak solapatzen dira. Monumentaltasuna dute ere, hirirako sarbidea denez gero (hirirako trantsizioa da, oso garrantzitsua da. Kanpoalde eta barnealdearen arteko ezberdintasuna markatzen du, espazio berezia da)

- Eta honekin harremanduta atea → Ate tipologia anitzak daude. Ekialdean ateen kontua geroz eta konplexuagoa da (defentsa zentzua badu ere). *Granadako Puerta de las Armas edo Bab Al-Futuh Kairon.

Gotorlekua (*Al-Qasba*). Alepoko adibidea dugu. Mendixka baten gainean kokatuta dago eta gotorlekurako sarrera monumentala zen ere. Alhambra ere gotorlekuaren adibide da. Gotorlekua hiri berrietan kanpoan egongo da beti (harresi barnean baino mutur batean).

Kaleak: Eraikinak kalean sartzan dira. Kale estuak dira, bihurriak. Ematen ez badu ere, arauak bazeuden kaleak egiteko. Berez espazioa bermatu behar zen gizon bat gamelu/zaldi gainean igarotzeko modukoa. Kale itsu asko agertzen dira. (Leinuen metaketarekin eta espazioaren murriztearekin)

Uraren ekartzea →Ura bizitzeko beharrezkoa da, hirian etxetan putzuak dituzte ohi. Hiriak ibai baten ondoan eraikitzen dira. Hortaz ura jaso eta hirira eraman beharra dute, noria batzuen bitartez. Ura hirira ekartzeko honetaz gain ubideak beharra ziren hirian barna.

Mezkita (nagusia- Aljama) Mezkita nagusia zenbaitetan katedralarekin alderatu izan da. EZ DU ZERIKUSIRIK. Jendea elkartzeko tokia da (otoitz egin baidezakezu edonon, Ala edonon dagoelako). Mezkita nagusiaren barnealdea oso ongi apainduta egongo da. Bestetik patioa genuke, zeinak hiriaren plaza nagusiaren funtzioa beteko luke. (mezkita barnean ezin da zapatekin sartu). Bestalde, auzoko mezkita daude (hauek mezkita zentralarekin duten harremana ez da eliza eta katedralaren arteko harremana bezalakoa)- Alminar

Azoka: Mezkiten ondoan merkatuak egoten dira. (esklabuak ere hemen saltzen ziren)

- (*Al-Funduq- Alhondiga*) biltegi izaera dute baina baita merkatariek eskala egiten dutenean manufaktura/produktuak uzteaz gain, lo egin eta salerosketa egin dezakete.

+ Mendebaldeko ideologia kolonialaz ulertu dezakegu hiri islamikoak kaotikoak izatea arabiarrek beraiek kaotikoak izateagatik zela. Baina badaude honen kontrakoaren adibide diren hiriak Timgad (Aljerian). Al-Raqqa edo Damasko, hasiera batean kaotikoa dirudiena ikusiko dugu logika bati, egitura bati jarraitzen diola. **Ortogonalitasuna!**

- Erroma adibide. Ez dio egitura/hirigintza erromatar, arrazionalari jarraitzen. Nahiz eta hasiera batean planteamendu arrazionala izan, ausazko hazkundera eman daiteke (den arrazoia dela) eta hiria ahal den moduan/dauden baliabideekin moldatzen da behar berriei erantzunez. Hasierako logika gal dezake hiriak.

Etxeak:

- Bizitza pribatuaren garrantzia azpimarratzen da etheen egituran. Leiho guztiak barrura begira daude, ez kanpora (patiorantz). Kanpotik ezin daiteke ikusi barruan gertatzen den. Patioan egiten zen bizitza.
- Leinua: Leinu bakoitzak hiriaren espazio bat hartzen du eta familia bakoitzak bertan eraikitzen du etxea. Geroz eta familia gehio, geroz eta espazio urriagoa. Hauen artean barneko kaleak sortzen dira. Egitura berezia sortzen da.

Landa

Landaren inportantzia: Hiriak garrantzia izugarria dute baina Erdi Aroan, jardun ekonomikoaren zentralitatea landa eremuan dago. Horregatik, nekazarien asentamenduak are garrantzitsuagoak izango dira. Mundu arabiarreko nekazaritza, ureztatze sistemekin harremanetan da (arabiarrek ekarri omen baitzuten).

Nekazaritza leinu sistemekin harremanetan: Leinu bat segmentatu daiteke eta beste kokaleku batera mugitu, horrela "okupatu lurrak". Horretaz gain, leinuak, bertako nekazariak, leinuarendako ekoizten dute.

- **Zergak** dirutan ordaintzen direnez gero, ekoizpena hiritan saltzen da. Zergak dirutan VS Errenta (ekoizpena e.a truke, nekazarien lana baldintzatzen da).
- **Okupatzeko espazioaren hautaketa:** Garrantzitsua izango da kontuan hartzea zenbat produzitu nahi duen eta zenbatentzako. Neure leinuan orain eta hurrengo belaunalditan zenbat jende dagoen aurreikusit. Horren arabera, lur eremu/espazio ezberdinak ureztatu (azpiegitura hidraulikoa ezberdina izango da)

Guneak/ landa eremuko espazioaren antolaera:

- **Produkzio** gunea (leinuak okupatzeko hautatzen duena).
- **Bizitzeko** gunea, herrixka (habitat eremua)
- **Defentsa** gunea, nekazarien gaztelua (=/= gaztelu klasikoa). Toki garai batean dago baino ez altuenean. Ez du zentzu militarra baizik eta eraso baten aurrean ondasun guztiak horra eramateko. Ez dago dorrerik (ez dago hierarkiaren sinbolorik, dorrea bertan dago jendeak ikus dezan jaun bat dagoela). Gaztelu islamikoak eraikitzeke teknologia ezberdina da, harria ordezt, lokatza. Nekazariet burutu dezaketek teknika da, ez dago langile espezializaturen beharrik (garestiagot eta konplexuagot da prozesu hori).

Kultura materiala eta zermaika

Kalifaren sinbologia, sinboloak. Momentu honetan modan jartzen da apaindura mota bat. Normalean apaindura islamikot hitzetan datza (Koranaren pasarteak, kalifa eta boterea harremantzen dituenak ...)

- Zergatik debekatzen ditu islamak animalia eta gizakien irudiak ? Gezurra da debekatuta dagoenik, animaliak agertzen dira eta bestelako iruditegia. Estetikaren kontzeptua ezberdina da.
- Hitzaren garrantzia > arabiera ezagututa, apaindura kaotikot dirudiena, zentzuduna izango da. Entzun dezakezu, erritmo bat eraikitzen da (gauzak behin eta berriz errepikatzen dira).

MUNDU ISLAMIKOA GOI ERDI AROAN

b) Atal “historikoa”

5. KALIFA ZUZENAK 632 - 660

- ABŪ BAKR AL-ŞIDDĪQ (632-634): KALIFERRIAREN SORKUNDEA
- ʿUMAR IBN JAṬṬĀB (634-644): KONKISTAK
- ʿUṬMĀN (644-656): KORANEN BILKETA
- ʿALĪ (656-660): ŞIʿA-REN SORKUNDEA

Mahomaren heriotza, Abu Bakr eta kaliferriaren sorkundea (632-634)

Estatu berriaren eraikuntzaren inguruko eztabaida doktrina berri baten babesean

- Tribuen papera eta berregokitzapena: hierarkia vs. berdintasuna
- Ondorengoaren izendapena: familia vs. fededunen komunitatea
- Erakunde edo buruzagitza estamentuen autoritate mugaketa

Gidaritza eta lehen bi urteak 30 urte hauetan kalifa ortodoxoen gidaritza emango da, alegia, profetren bidearen ezagule diren eta Mahomaren kide izan direnek hartuko dute gidaritza. 632ean, Mahoma hiltzerakoan bere ondorengo izanen da Abu-Bakr (Mahomaren suegro edo aitagarreba), bera izanen da Jainkoak bidalitako ordezkaria edo kalifa. Hau horrela, bai fededun komunitadearen buru erlijiosoa bai estatuaren buru politiko militarra izango da, horrek ezinegona eta kontrakotasunak eragingo duelarik. Hala ere, hauek leunduko dira hedapen militar arrakastatsu eta bizkorrekin.

Hedapenaren hasierako urratsak: Abu Bakr (632-634), Umar (634-644), Utman (644-656). 20 urteren bitartean Pertsiar inperioarekin bukatu eta Bizantziokoa heren batean murrizten dute eta Jersusalem bera ere eskuratzeko dyte, hiri santu izanen dena.

- Bizantiar inperioa: Egoera 630an → Gune honetan, VII mendean Pertsiar inperioarekin gatazka handiak eta 628an garaipen inportanteak (Jerusalen) eta nolabaiteko berrindartze laburra. Beste fronteetan gatazkak ere (Hispaniako bisigodoak eta gune danubiko-balkanikoan eslsaboak.
- Siriako konkista (634-640). Aurretikan gerturatuak ziren mugetara, hain zuzen ere 629an Mutahko gudua eman zelarik eta 630an Tabukekoa baina konkista prozesu erreala 634an abiatu zen. Rashidun Abu Bakr eta Úmar ibn al-Jattab kalifek eraman zuten aurrera, Jálid ibn al-Walid lider militarrekin batera. Garapena Gazatik hasi (... micmic guerras y cosas beitu ppta) eta Jerusalemekin amaitu, hiri santua izendatuz. 638 eta 640 tartean kostaldeko hiriak hartuko dira (Beirut, Tiro, Kaesarea)
- Irakeko konkista
- Egiptoko konkista eta babiloniako gotorlekua: Cuando comenzó la conquista musulmana de Egipto, Egipto era parte del Imperio bizantino, que tenía su capital en Constantinopla. Había sido conquistado apenas una década antes por Cosroes II (616-629), soberano del Imperio sasánida. Posteriormente, el emperador Heraclio lo recobró merced a una serie de campañas contra los persas sasánidas, pero volvió a perderlo, esta vez arrebatado por el Califato ortodoxo, diez años más tarde. Antes de que los musulmanes se apoderaran de Egipto, ya habían arrollado al reino gasánida, aliado de los bizantinos, y se habían adueñado de las provincias bizantinas del Levante, lo que había debilitado considerablemente al imperio y lo había dejado en una posición vulnerable.¹
 - Babiloniako sitioa: Los musulmanes la alcanzaron en mayo del 640. Babilonia era una ciudad fortificada, y los bizantinos la habían preparado para resistir el

asedio. En torno a la ciudad habían cavado un foso; entre este y las murallas se desplegó gran cantidad de soldados. Los musulmanes sitiaron la fortaleza de Babilonia en mayo de 640. Esta era una edificación enorme y casi triangular, con murallas de doce metros de alto y tres de grueso, reforzadas con numerosas torres y bastiones, que protegía una superficie de cincuenta mil metros cuadrados. Las primeras fuentes musulmanas calculan que los bizantinos contaban en Babilonia con seis veces más hombres que los musulmanes.

Pertsiar eta bizantziar mugakide diren inperioei kendutako lurraldeak, besteren artean

Pertsia:

- ❖ 637: Quasidiyya-ko bataila. Jurasan probintziaren sarrera eta konkita
- ❖ 651: Pertsiar sasanidarren azken erregearen heriotza eta inperioaren desagertzea

Bizantzio:

- ❖ Egipto eta iparraldeko Afrikako Zirenaikako desertutik
- ❖ 636: Yarmuk-ekobataila. Palestina eta Siriaren eransketa.
- ❖ Txipre eta Asia Txikian erasoaldiak.

Hedapena ahalbidetu zuten faktoreak

Islamiarrak → Tribuek erlijioaren bitartezko batasun eta buruzagitzaz konturatzen dira. Nagusitasun militarra: mugikortasun ezaugarriak dituzten erasoaldiak inperioaren tropen gertakizunen aurrean. Pertsiar eta Bizantzioko inperioen kezkak hauen artean bizitako gerra egoeren ondorioz.

Pertsiarrek: Enperadoreen egida azkarra, erregealdi laburrak, aurkariak diren barneko alderdien laguntza eskaerari egozten zaio Islamiarren sarrera

Bizantzio: Konkistatuak diren probintziak botere inperialarekiko aurkakoenak/ tirabira gehienak dituztenak dira. Ortodoxiak baztertutako kristau mugimenduek (monofisita eta nestorianoak) erlijio berria honen antzekotasunetan (ikonoklastian adib.) ikusiko dute Konstantinoplari aurre egiteko aurkera edo laguntza.

Konkista prozedurak

- Kapitulazio akordio/itunak: subiranotasunaren onarpena ohiko administrazioa mantentzeko promesaren truke
- Eliteen laguntza izango dutenak antzinako eskubide eta pribilegioak errespetatuz.

Zerga iturri berrien sarbidea (lurralde hauetan lehendik jasotzen zirenak), menperatutako populazioarentzat zerga berri baten inposaketarekin. Bakar bat ez da musulmanei bideratuko, Koranean aurreikusitako limosna izan ezik => Abantaila ekonomikoak baina estatuaren diru sarreren murriztea

- Baliabideen murriztapena
- Arabiarrak ez diren Islamiar berriak (hierarkia bihurtuen aurrean)
- Arabiarrek nagusitasun jarrera bat mantenduko dute bihurtuen aurrean: Islamaren irabazi materialetatik baztertzen saiatzen da.

Kalifato zuzenaren tentsio areagotzea.

Garaipen militarrek eta lurralde hedapenaren azkartasunak barne tentsioak izkutzaten ditu konkistatuak izan diren eremuetan. 3 dimentsioetan azaleratutako tentsioak:

- Tribuen arteko desadostasunak
- Arabiar eta konkistatu/bihurtu berriak izan diren taldeen arteko liskarrak
- Botere kalifalaren legimitatearen inguruko eztabaida, koranarn edukiaren bueltan zeina idazten ari zen urte horietan

Tentsioen adierazle: Umar (644) eta Utmán (656) en eraikitak Umar kalifaren eraiketa, Abu Bakr-en ondorengoa

- Omeiatar klanaren ezarpena Utman (644-656) kalifaren eskutik: quraysi tribuko kidea, Mekan hasiera batean Mahomari predikua gaitzetsi zioten merkatari taldekoa.
- Mahomaren jarraitzaileen arteko desadostasunak, honen lehengusu eta suhia den Ali-ren alde egiten dute (oinordeko zuzenean arteko buruzagitza bakarrik aldarrikatzen dutenak).
- 656: Utman-en erailketa eta Ali kalifaren tronuratzea.

Kalifato zuzenaren amaiera: Ali (656-661) kalifaren erregetzan aipatutako tensio erlijioso politikoak dira eta *jarichies* disidentziari aurre egin beharko dio (koranaren eta mahomaren hitzen interpretazioan desadostasunak). *Quraysi* tribua (Utmanena) azkar berreskuratu eta kalifaren aurka egin zuten. 661an Mu-Awiya, Siriako gobernadore omeiyatarra altxamendu bat burutu, Ali erail eta kalifatoaren boterea eskuratu zuen

- Galtzaileak ez ziren desaertu, birrantolatu ziren eta siismoaren disidentzia erlijiosoaren bueltan antolatu ziren. Hauek Sunna arbuiatzen zuten iturri bezala (La **Sunna** es una colección de enseñanzas, dichos y aprobaciones (o desaprobaciones) silenciosas del profeta islámico Mahoma y algunos de sus compañeros. El Corán y la **Sunna** son las dos fuentes primarias de revelación de Dios y definen las bases de la religión musulmana: su teología y legislación)

6. OMEIATARREN DINASTIA

Mu'awija (661-680): koadro administratiboan antolaketa (zentral

- Kalifatoko hiriburuaren lekualdaketa, Medinatik Damaskora
- Autokrazia politikoa: gobernaria errege eta buruzagi militarra bezala arlo erlijiosoko zuzenbidea baztertuz.
- Arabiar populazioaren gailentasuna (minoritaria dena) talde menderatzaile bezala

Abd-al-Malik (685-705), Umar II (717-720) eta Hisham (724-743): ondorengoek bultzatutako erreformak eta estatu-makinariaren garapena

- Arabiera administrazio kalidaleko hizkuntza orokorra bezala
- Txanpon lanketa propioa: "dinar" (urrezko), "dirhem" (zilarrezko)
- Probintzien eta justiziaren administrazioa: "emir"-ak (gobernadoreak) eta "kadi"-ak (epaileak).

Koadro militarrik: gerra irabazietatik zerga arruntean errekerago/funtsa duten ordainketa sistemara; oinarria tribala duten talde militarrik (yunds) menderatutako lurraldeeta, lurren banaketa irabazleen artean azkenekoz

- 715: konkistatutako populazioaren zerga pertsonala beste zerga orokor bati utziko dio lekua, lurralde-izaera izango duena eta ez erlijiosoa

Arabiar minoria gobernatzailearen desadostasuna segidan emango den lurralde hedapenarekin lasaitzen da.

- Jurasan pertsua Transoxianarantz: Asia Ekdirako pasabidea eta turkiarren muga. Indiara iritsi eta 751. urtean txinatar tropengatik menderatuak izango dira Talas ibaian (Kirgizistan).
- Bizantzio: Asia Txikiko lurraldeak Konstantinoplan arrakastarik gabeko bi erasoaldi (717 eta 726).
- Afrikako iparralde eta Hispania:
 - 670: Quariwan-eko hiriaren sorrera eta berebereen gaineko

hedapena.

- 711: iberiar penintsulan sarrera; 721: Toledoko konkista
- 732: Poitierseko porrota

Yzid (743-744); Yazid III (744). Ibrahim ibn Al-Walid (744). Marwan II (744-750):
dinastiaren amaiera → Oposizioa eta estatuaren krisia

- Dinasti gobernarien pietate falta eta luxuekiko zaletasuna
- Arabiarren eksklusibotasuna elite gobernariaren barruan beste etnia batzuen aurrean
- Damaskoren zentralismo beste probintzi batzuen aurrean
- Arabiarrak ez diren fededunen igoera/sustapen sozialen eza

Desadosatsun eta gaitzusteak konkistatutako lurren banaketaren ondorioz:

- Aberastasun maila gorakada oso ezberdinak, landa eremuetatik hiiretara zuzendutako migrazio mugimenduak, segidan etorriko diren matxinaden eraketa
- Berdintasuna aldarrikatzen duten mugimendu erlijiosoak (jarichi-ak eta sii-tak): azken hauek Ali-ren eskubideak erreibindikatuko dutenak, profetaren senidea dena

747-750: tribu arabeen arteko desadostasunak, omeiatarren fakzioak, abbasidar mugimendua Jurasaneko lurraldean

- Kufa-ren (Irak) konkista eta al-Saffah-al-Abbas-en proklamazioa
- Zab Handiko (Bagdad) bataila eta Marwan II.aren heriotza Damasko bidean ihesi zihoalarik

Islamizazioa eta arabizazioa (...) ez daukat ezser

ESTATU ISLAMIKOAREN GARAPENA (hau nire apunteetako da)

Muladiak: Dicho de un cristiano: Que, durante la dominación de los árabes en España, se convertía al islamismo y vivía entre los musulmanes.

Zantzu ideologikoa luke, arabiarrak eta bereberek ez diren musulmanen artean bizi direnak, zenbaitetan espainiar gisa hartu direnak> espainia existitzen ez bazen ere.

-Momentu honetan leinu muladien indartzea ematen da penintsulan.

711an Banu Kasi familiako kide bat musulman bihurtu zen> Damaskora joan zenislama aldarrikatzera kalifaren aurrean. Umma-koa bihurtzen zaren unetik jada ez zara konkistatua baizik eta konkistatzailea Estatu Islamikoaren parte zaren heinean.

Tutera fundatzen da. Gertu izango ditu hiri garrantzitsuak (Iruña eta Zaragoza). Hiri baten fundazioa prozesu konplexua da: hiri espazioa antolatzeke zentroa litzateke> lurraldearen konfigurazioa aldatzen du. Tuterak ez dauka zerikusirik aurreko antolakuntzarekin>> ez zuen parte hartu galtzada sarean, at geratzen zen= benetako aldaketa bat dago, erabat berria da konfigurazioa (galtzada sarea obsoletoa e.a)

El tolmo de minateda. Murcia.

1980.ko hamarkadan epigrafe bat agertu zen (harrian egindako inskripzioa), Julius Caesar izena irudikatzen zen bertan. Hori izan zen topatutako aztarna erromatar bakarra. Basilika

bisigodo bat agertu zen eta honen gainean hiri islamiko bat (denbora lerroa, bilakaera ikusi daiteke).

Basilikan zeramika egiteko labea topatu zen > hau da, elizak uneren batean funtzionalitate erlijioso gultuz galdu zuen eta ekoizpenerako espazio bilakatu zen. * Glasgowen eliza handi guztiak taberna bilakatu adib.

Muga gorena Al-Tagr

Muga hau iparraldean kokatzen da, Pirineo aldean. Pirineotan defentsa lerro gisa mendikatea bera + hiri fortifikatuak (Huesca, Lleida, Zaragoza, Tuter) >> iparraldetik datozen erasoei aurre egiteko zeuden.

Abdarraman II.aren garaia guzti hau

ERLIJIOA (harreman asimetrikoa, kristau eta musulmanen artean). Al-Andaluzen gehien gehiengo kristaua izaten jarraitzen du IX. mendean zehar. Dena den, denboraren poderioz, geroz eta gehio konbertitu ziren modu esponentzialean (akulturazioa+ musulmanaren seme-alabak musulmanak dira)

KULTURA. Peregrinazioaren garrantzia: munduko musulman guztiak Mekara eta bertan topatzen dute mundu islamiko osotik etorritako musulmanik (difusio kultural azkarra=HUB). Mundu islamiko punta batean eratutako moda/ideiak berehala zabaltzen dira.

Abderramanen artean, krisi garaia egotzi beti

Abderraman II.a hil zenean krisia jaio. Lehen matxinadak Ebro haranean gertatu ziren, baina garrantzitsuena Kordoba inguruan gertatu zen (Bobastro) >> Umar Ibn Hafsun gizonak egin gerra Kordobako emirrei. *El caminito del rey. Oso bide arriskutsua izan da gutxira arte. Eta hor kokatzen da Bobastro, leku garaiean. Orain bertan urtegi bat dago eta aztarnategiaren gehiengo galdu egin da. Kontserbatzen dena eliza bat da, baina hau ez dago positiboki eraikia baizik eta bertan zegoen harri bat hustu nahi izan zuten >> ezinezkoa da harria bizia delako eta ez zuten bukatu. Michelangeloren eskultura bat izango balitz bezala.

Umarren matxinada berehala zabaldu zen, 880. urtean gertatu zen mas o menos.

Gainera berehala Meridan beste gizon bat altxatu zen eta Banu Kasiak Ebroko haranean, Toledo inguruan Banu II Nun... eta abar luze bat. Bazirudien Al-Andalus eroriko zela. Orduan Abderraman III.a iritsi zen, Alak lagunduta matxino guztiak zapaltzeko etorri zen, heroi bat omen zen. Benetako arrazoia? Iturriek esaten duen bakarra zera da, gazteluz gaztelu joan zela eta matxinoak banaka zapaldu zituen baino nola? Ez daligu nola zapaldu zituen, bakarrik izugarria zelako?

Kristautentzako bi kontzeptu daude (Ummaren baitakoak zuzenak eta besteak lizunak, horien aurkako kanpaina burutu)

Abderramanek burutu zituen kanpainak, ibilbidea ikusita, ohartzen gara matxinoengana iristeko bidea egin zuela. Ez bakarrik iruñeara joateko. Iruñara heltzea aitzakia zen (hortxe kristau maltzurak) beste matxino guztiak zapaltzeko. Izan ere, ez du zentzurik iruñea bezalako herrixka baten aurka halako ejerzitoa mobilizatzea. Gainera matxino bakoitza garaitu ostean ejerzitorea batzeko deia egiten zieten eta horrela, gutxinaka ejerzitoa handitzen zen.

Abderraman III.ak kriston ospea eta aberastasuna lortuko du. Azkenean, berak bere burua kalifa izendatuko du. Bere arbasoak kalifak izan ziren Damaskon eta horrek zilegiztasuna ematen zion kaliferria aldarrikatzeko. Gaitasun politiko eta militarra du hortaz prozesu hori burutzeko.

KORDOBAKO KALIFERRIA 929-1034

Abderraman III.aren garaian Iberiar penintsula: politika egiteko moduak, lurraldeen kudeaketan ez du baimentzen muga lerro zehatzak zehaztea. MAPA

Abderraman III.ak kalifa izendatu bere burua, horregatik borrokan egongo da beste kalifa batekin (Abbasid) eta gainera egungo Tunezen beste kalifa bat sortu zen (Fatimid). Kordobako kaliferria gutxien iraun zuena izan zen.

Kalifa izendatzeko boterea ongi lotuta behar zuen: ejerzito potentea batik bat. Ejerzitoa osatzeko ordura arte, dei zabala egiten zen eta jendea gerturaten zen. Gerrak eta ejerzitoak zentzu ekonomikoa zuen (harrapakinak, zakuraketak, botina...) Momentu honetan Abderramanek ejerzitu profesionala osatzen du matxinoen gazteluetan sar daitezen. *Mertzenarioak
Berrikuntza: soldaduak gaztelu batean bizi eta soilik horretara dedikatzen ziren.

KORDOBA. HIRIA. Ezagunena Kordobako mezkita dugu. Bideoa eta osaeraren argazkiak

JAUREGI-HIRIAK eraiki ziren. Samarra (Irak).
Madinat Al Zahra (Medina Azahara). Garrantzitsua. Orain baino askoz handiagoa zen Kordoba X. mendean eta Medina Azahara barneratzen zuen (jauregiaren oinplanoa argazkitan). Berezia da Jauregi barnealdeko apaindura eta nola funtzionatzen duen.
*Kalifa bisitatzera doan edozein kanpotar txunditu beharra da jauregiaren bitartez eta horri erantzuteko antolatzen da apaindura eta zeremoniak.
Funtzionarioak elkarrekin bizitzeko asmoz, boterea zentralizatu.
ZERAMIKA, Kalifaren ikur bihurtuko da.

+

3. Abasidarren dinastia berria (VIII-X. mendeak)

Dinasti berriaren ezarpena

Ala jainkoaren baliabide bezala aurkezten zaigu dinastia, Islamari dagokion fededunen berdintasuna itzuli diona arabiarren eksklusibotasun eta nagusitasunaren aurrean.

“Erresuma arabiar” baten ideia aurrean, “Islamiar inperioa”, profetaren familiko oinordeko eta ahaide izan nahi duena: Abbas, Mahomaren osaba; kalifaren osagai erlijiosoaren balio handiagotzea

Hiriburuko tokialdaketa Damaskotik Bagdadera

Probintzen ezaugarri propioen garapena, botere autonomo bezala ezarriko direnak hiru alderdi edo lur eremuetan: Ekialdea (Iran), Erdialdea (Arabia, Siria, Egipto, Mesopotamia), Mendebaldekoa (Al-Andalus).

Hiritar lur eremu eta biztanleriaren bilakaera ekonomiko eta kulturala (IX-X. mendea Islamaren urrezko garaia).

Abbasidarren inperioko ezaugarri eta gabezi nagusiak

Mugimendu separatistak: erresuma edo barruti independenteak (Al-Andalus eta iparraldeko Afrika)

Administrazio eta burokraziaren handiagotzen beharrezko botere banaketa batera bideratzen duena, doktrinan aurreikusia ez dagoena, beraz, zalantzan jarriko dena: arlo erlijiosoa (kalifa), arlo politikoa (visirra), arlo judiziala (cadia) eta militarra (emirra)

Legearen interpretazio anitzak eta probintzi/lurraldeetako mugimendu politikoen babes erlijiosoa

- Interpretazio eskola ezberdinetan antolatu edo onartuak izango direnak: maliki (Medina), hunafi (Kufa), safi (Fustat), hanbali (Bagdad), zahiri (Al-Andalus)

Islamiar hirien gorakada ekonomikoa, baina batasun eta erakunde publiko batzuen ordezkariarik gabe

- Bultzada eta kontzentrazio demografikoa: Kordoba eta Fez (100.000 biztanle) Jerusalem, Damasco, Beska, Kufa, Bujara, Samarcanda (ca. 200.000 edo gehiago), Bagdad (1.000.000 biztane eta 80km²).

Landatar munduaren antolaketa ureztaketa sistemen garapen esanguratsuekin, espezie propioetako ekoizpena: olibondoa

Merkatarkitza bultzada azpimarragarria

Islamaren zatiketa politikoa: hiru kalifatoen sorrera

VIII.mende erdialdea: Kordoba eta ipar emirato independenteen sorrera.

809: Harun-al-Rashid-en heriotza eta oinordetza gatazkaren hasiera (809-813)

- ❑ Al-Mamun-en (813-833) ondorengotzak etengabeko istilu denboraldia ekartzen du mende bateko iraupenarekin

- ❑ 936: Muhammad ben Ra'iq buruzagi, militar turkiarrak "emirren-emirra" bezala izendatu eta Bagdadeko kalifaren autoritatea indarrez hartzen du

- ❑ 945: Iraneko buyi-ek kargua okupatzen dute

Estatuaren administrazio zentralaren ezintasunaren aurrean aristokrazi militar eta landatarraren sendotzea: probintzien presio fiskalaren handiagotzea; errenten laga ia iraunkorra.

Herritar matxinaden maiztasuna, erlijio kutsua izango dutenak ondorioz.

X.mendea: Kairo (fatimi) eta Kordoba (omeiatar) kalifatoaren sezesioak. Bagdadetik aske izango diren batasun erlijioso eta politikoa duten erresumak.

- ❑ 909: Kairo. Ubayd Allah, Fatima, Mahomaren alaba eta Ali-ren emaztearen ondorengo bezela aurkezten dena.

- ❑ 929:Kordoba:

- Kristandade eta Islamaren arteko frontera

- Bereber kopuru handia jasoko duena segidan emango diren inbasioetan

- Omeiatarren iraunkortasuna

- “Maliki” eskola, sunnt ortodoxia

3. GARAI KAROLINGIARRA

- A) KAROLINGIARRAREN IGOERA I: MEROVINGIAR DINASTIA
- B) DINASTIA KAROLINGIARRA ETA KARLOMAGNOREN INPERIOA
- C) KRISIA ETA GAINBEHERA
- D) BIKINGOAK

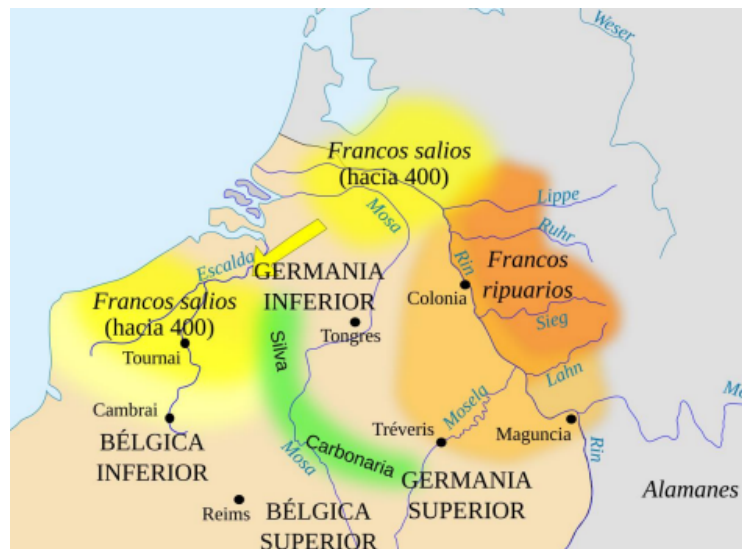
A) Karolingiarren igoera I: Merovingiar dinastia

Sarrera: Atzera botata, kontuan hartu Germaniarren migrazioak: Bandaloak, alanoak, sueboak, bisigodoak, austrogodoak instalatu ziren europako toki ezberdinetan. (3. ppt azalpen osoa). Honen jarraipena eukiko genuke gai hau. Frankoen taldea ikusiko dugu.

Frankoak abian: (mapa bere kokalekua) Gaur egungo belgika, Ril ibaia inguruan zegoen bere kokalekua. Beste batzuekin alderatuta (Bisigodoak, Ostrogodoak) egin zuten mugimendua askoz motzagoa izan zen eta ez zen herri bereziki handi bat. Are gehiago, beste batzuk baino nabari txikiagoa abian, hasieran. Ez du ematen tribu bat zenik, tribuen konfederazioa baizik: Hizkuntza propioa eta identitatea zuten; aitortzen zuten nolabait ondokoak bere tribu igualekoak zeudela. Bi talde nagusi: **Sarioak** eta Likuarioak eta Franko sarioen artetik atera zen dinastia Merovingiarra. Frankoen inguruko iturria:

- *Tourseko gregorio*; Honetan kontatzen da (eta beste batzuetan) **jatorri mitikoa** kontatzen da, alegia, Troiatik etorri zirela.

Troian Eneas erregea, leiendaren arabera, Erroma fundatu zuen. Horregatik esaten denean Troiako beste pertsona abt etorri zela eta beste fundatzaile bat, Franko, troiako beste printze bat → Erromari aurre egiten zaio, zilegiztasuna Karlo magnori eramateko dioa mito hau.

MEROVEO ETA KLOVIS ERREGA

- Bazegoen tipo bat Meroveo deitzen zela eta -ing = Meroveoren ondorengoak. Eponimoa Meroveo izeneko errege salioa (450-8). Meroveo erregeak lortu zuen beste errege frankoak menperatzea, horien gainetik jartzea eta bere **semea Klovis** izan zen.
- Bera izan zen dinastia fundatu ez baina erdietsi zuen **abiatik ateratzea** (zabaltzea?). Nola? Lurraldeak konkistatzen (adb gerrak Alamanei) baina baita ere ekontza: Ezkondu zen burbundiarren erregearen alabarekin => aliantza. Hor zegoen dux erromatar bat, patrizio edo noble kargu holako bat eta akordio batera iritsi zan Klovisekin eta horrela lurralde hori lortu, hasieran autonomia.
- **Erlijioa**: Klovis **kristautasunera konbertitu** zen. Es decir, kristautasun katolikora konbertitu zen (496). Beste germaniarrak konberitutu ziren kristautasun hereje batera

(Adrianismoa), doktrina kristaua baina ez erromarena, katolikoa. Katolizismora bihurtu izana gero Karlomagno erabiliko du justifikatzeko berak jatorriz katolikoak zirela eta ez beste germaniarrak bezala=> Zilegiztasun gehiago. Oportunismoa? baliteke. Bertan zeuden probintziak (Akitania, probentza) oso erromanizatuak => konbertsioa aliantzarako bide motzena. => **Erromako aristokraziarekin aliantza** konbertsioaz alegia

- **Bisigodoen kontrako gerra** (ondoriak 3. pptan). Bisigodoak erromara heldu ziren eta ateetan zeudela enperadoreak esan zien lur bat emango ziela ta beraiena izanen zela han dauden germaniarrak bidaltzen badituzue. Zeintzuk ziren? Bandaloak, alanoak eta sueboak. Bisigodoek gerra egiten diete eta penintsula okupatzen dute germaniarrek eta gero hori bera okupatzen dute bisigodoek. Sueboak egungo galizian gelditu eta bandaloak ipar afrikara. Bisigodoak penintsula osoarekin gelditu
- Bisigodoen tolosako erresuma. Tulus hiriburua. Argi dago Frankoekin gatazka eukiko zutela beraz.
- Gerra euki eta 507an. Horrela gelditu lur banaketa Klovisen garaian
 - **Bisigodoak** bakarrik gelditu penintsulan.
 - **Frankoak** geldituko dira Neustria, (ipar mendebaldea) eta Austrasiarekin, ekialdeko erresuma (erdialde-ekialdea) gelditu. Akitaniako erresuma eta probentza erresuma oso erromanizatuak ere. Burbundiarrak ere (ezkontza) . + Barbaroekin eta alamanekin akordioak. (ikusi merovingiarren lurak)
 - Etsaiak (frankoek) saxoiak eta lonbardoak.

511 Klovis hil eta erresuma berriz zatikatu. Ohikoa edo arrunta da, ondarea sakabanatzen du semeen artean eta erresuma berriak sortu. Momentu batean batasuna itzulzen da, bi hil eta bat Klovisen erresuma izan zenarkin gelditu (...)

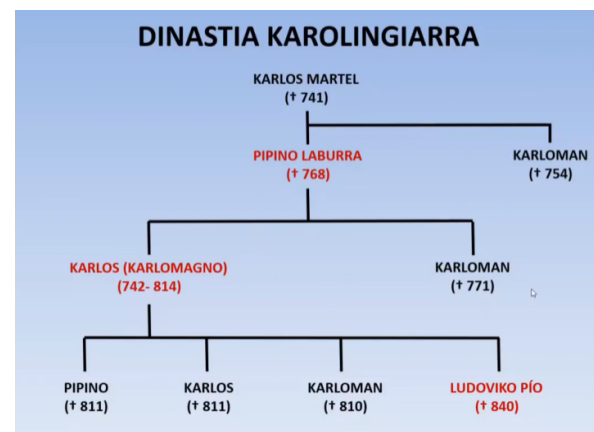
- Dagoberto I (629-639) batasuna (gero berriz sakabanatu eta berriz erresuma ezberdinak, lehen aipaturikoak).
- VII mende amaieran figura berria: **maior domus** (jauregiko nagusia) ministro moduko bata izan zen, printzipioz errege bakoitzak berea zeukan. Funtzio asko zituen, erregearen papera oso sinbolikoa zen eta jauregiko nagusiak gehiengo egiten zuen.

HERISTALGO PIPINO I

- Heristalgo Pipinorekin gertatu zen lortu zuela **bi erregeen jauregiko nagusia** izatea lortu zuen (Neustria eta austrasia, ip). => Gero eta botere gehiago lortzen, bi korteetan. Saiatzen da beste erresumak kontrolatzen .

KARLOS MARTEL

- Heristalgo Pipino I-ren semea
- Ejerzitu musulmanaren geldiarazteagatik ezaguna: 732an ejerzito musulman bat pirineoak pasa eta

poatien carlos martelek garaitu, gerora gerra ezaguna eta musulmanak ez ziren berriz saiatu frankoen erresuman sartzen. Hala ere uste da akitaniako aristokraziaren laguntza eukiko zutela horra heltzeko. Zergatik? Pentsatu behar dugu akitaniako aristokrazia ez zegoela guztiz ongi frankoen jauregiko nagusiek eta erregeek geroz eta eragin handiagoa, musulmanekin aukera bat izan zezaketen. Errepresioa gero akitaniara heldu zen arrazoi honengatik eta **eragin zabal zen hori dominio bilakatu**. Frankoek akitania eta probetnza zati bat menperatu

- Bera ere bi erresumetako mairodomus izan zen. Carlos martel oso pertsona inportantea bilakatu baina oraindik jauregiko nagusi izaten jarraitu (errege ez)

A) KAROLINGIARREN IGOERA I: MEROVINGIAR DINASTIAB) DINASTIA KAROLINGIARRA ETA KARLOMAGNOREN INPERIOAC) KRISIA ETA GAINBEHERAD) BIKINGOAK

HERISTALGO PIPINO II

- Aldaketa handia. 751an asanblada batek erabaki zuen jauregiko nagusi zen pipino II **errege izendatzea**, aita santuaren laguntzarekin “koroa eraman behar du benetan botera daukanak”. Benetako erregea Pipino => **Merovingiarren erresuma amaitu**.
- Momentu horretan erromako ateetan lonbardoak daude. Aita Santuak pipinori laguntza eskatu eta gerra egin zen lonbardoen aurka. Erromara sartu eta **aita santuaren aitortza jaso** (asanbaladak onartua zeukan eta aita santuak onartu bera dela erromako babesle edo horrelako zerbait, kargo bat jaso erromatarren patrizioa edo kargo honorifikoa praktikan sinmas baino sinbolikoki ikaragarria. Pipinori baina bere semeei ere bai kargu edo aitortza hori. Semeak. Karloman eta karlos.

Karломagnoren inperioa: Pipino hil eta bere bi semeen artean banatu erresuma. Karlos eta Karloman. Berheala hil zen anaia. Karlomagno: **Erregetza** 768an errege, aita hiltzean. 771an anaia hil eta erresumaren zati hori bereganatu. Ezaugarri berezkoa du inguruko herri guztiei **gerra** egin izana. Bere boterea finkatzeko. **Gerra kanpoan. konkistak:**

- **Saxonian** gerra luzea eta sarraski handia, gerra erlijioso bezela planteatu (zilegiztatu bere lur horiek hartzea, kristautasuna eraman). => Muga berria eta erlijioaren eskusaz lur gehiago hartu, bera babesletzat irudikatuz.
- **Al Andalus**, hispania: Karlomagno lurralde batzuk konkistatu eta berehala independentzia lortu zuten. Zaragozara heldu, retirada eta Iruñean eraso jaso 778
- **Lonbardoek** kontra. Ezkondu zen erregearen alabarekin baina ez zuen askotarako balio. Gerra egin zien eta lortu zuen berriro ere Italiar penintsularen zati bat konkistatzea.
- **800. urtean lortu aita santuak enperadorea izendatu. Coronación imperial.** Erromak berez bazuen enperadorea, Konstantinoplan zegoena eta aita santuak erabaki beste bat izendatzea. => Bazegoen enperadorea ekieladean eta mendebaldean (Karlomagno). Enperadoreen arteko tentsiok. ((Ez dago argi karlomagnok edo aita santuk erabaki zuen))
- Karlomagnoen garai berezia: Ordurako **instituzioen itxura aldaketa**. Ordura arte botere frakzionatua eta orain berriro batu. Zergatik, nola? Karlomagno

aitasantuaren izendatzea jaso, beraz bere botereari zilegiztasun erlijioso eman. Ikusten dugu printzipio batzuk sortzen direla. Jainkoaren graziaz da errege. *Rex et sacardos*.

- Legeak **berdintasuna** egiten dute etnikoki. Lege berdinak aplikatzen zaizkio erromatarrei, lonbardoei, frankoei. Lege bat dago jende guztiantzat
- Organo nagusiak: **Erregea**, gero **enperadore**. **Asanblada** bezalako aurretiko instituzioek geroz eta indar gutxiago, Karlomagnok botereak kontzentratu. Asanblada bat zegoen, erresumako gizon libre guztien ordezkariak. Estamentu erlijioso (gotzainak) eta jendearen estamentua (kondeak). Funtzioak → legeak egiteko aukera zutela dirudi baina errealitatean konpromezua hartzen da erregearen ebazpenak egiteko, sinatu erregeak esaten duena eta herriaren babes duela adierazi y ya
- **Leialtasuneko zinaren** garrantzia: Erregeari obeditzeko zina nahitaezkoa. Oinarria pertsonala (karlomagnori egiten zaio) edo erregea lurraldearen ordezkari bezala egiten zaio? Edozein kasutan, itxura sakralizatua. Konspirazio asko daude bere aurka beraz zinaren auzia zabaldu hori kontrolatuagoa eukitzeko, alro erlijiosoan babestuz bere burua (si desobedeces jainkoak ere zigortuko zaitu)
- **Erresumaren antolaera**: Hiriburua (ez da oso zuzena hiriburu hitz erabiltzea) **Kortea** eta **jauregia** Akisgranen: Jauregian/ kortean asanblada biltzeko tokia, eliza (kapera). Printzipioz borobila da baina baliteke imitazioa izatea. Ravennako san vitalen inspiratu zela dirudi, oso antzekoak.
 - Gobernu zentrolean karguak: **Kondeak** orokorrean, asko daude eta bakoitzak funtzio bat (epaiketak, isunak eta zati bat eraman, zaldiak zaindu etab). **Kantzilerra**, idazkaria. Kultura idatziaren itzulera eta garrantzi hartzea (normalean apaizek idatzi). **Kapera** (instituzioa). **Seneskal**, jauregia hornitzeko etab. Kontuan hartzekoa da horren inperio handia kudeatzeko zailtasun nabariak era zentralistan. Beraz, eskualde ezbardinen nolabaiteko independentzia aitortu eta hauek indartuz joanen dira. Hala ere, Karlomagnok mekanismoak jarriko ditu kontrola bere esku egon zedin.
 - Tokiko karguak Konderrri edo probintzia txikiak kargu lokalak. **Kondea** burua, funtzio fiskala, justizia (kondeak ematen du eta isunen zati bat), ejerzitua eta erreklutazioa. Alegia, hasiera batean lurjabe zena tokian tokiko buruzagitza politiko-militar-judiziala eraman. Hauen gainbegiraketa *missi dominicci* egin (administrazio zentraletik bidalitako inspektoreak, bat laikoa eta bat eliztarra).
 - Geroz eta gehiago gertatuko da kargu hori (kondea) biziartean mantentzea eta belaunaldiz belaunaldi pasatzea. Gero sistema desestrukturatzen denean erosiko da ere, botere publikoaren pirbatizazioaren bueltan alegia.

- A) KAROLINGIARREN IGOERA I: MEROVINGIAR DINASTIA
 B) DINASTIA KAROLINGIARRA ETA KARLOMAGNOREN INPERIOA
 C) KRISIA ETA GAINBEHERA → TERRITORIALIZAZIO ETA PRIBATIZAZIOA
 D) BIKINGOAK

834 Karlomagno hil zen eta Luis el piadosok ordezkatu 814–840 artean. Erregetza honetan etengabe azaleratuko dira berriro zabal eta anitzegia zen inperio bat kudeatzeko zailtasunak, botere publikoaren privatizazio dinamikak eta kristautasun/ eliza alorrean egonkortze eta indartzea. Inperioaren etorkizunean eragingo zuten bi fakotreak: Bigarren inbasio olatua eta inperioaren beraren zatiketa. Karlomagno hil ostean **mugimendu zentrifugoak** gertatuko dira, enperadoreak zeukan indarra galduz joanen da eta bere euskarri izandakoek (eliza eta kondeak) botere horretaz jabetzen joanen dira. Ahultze progresibo bat emanen da, boterearen sakabanaketa eta horren metaketa indar berriak:

- Inperioaren beraren zatiketa: Luisen hiru semeen arteko banaleta: *Francia occidentalis*, gune zentrala eta *francia orientalis* (etorkizuneko alemania)-
- Bigarren inbasio olatua: Bikingo, hungaro eta sarrazenoen erasoaldiak. Inseguritate eta suntsipen klima sortarazi eta horrek jada aipaturiko prozesua areagotu: eskualdekako defentsa erasotzaileen aurrean, aristokrazia lokalen autoritatea indartuz.

Tesstuinguru honetan enperadore titulua errege titulo sinbolikoa baino gutxi gehio izanen zen, Erresumen barruan, printzerri territorial edo holakoen indartzea emanen zen. Geografikoki, etnikoki, sozialki eta politikoki erresumak baino itxiagoa, orokorrean dukeen gobernupean egonen zirenak. Indartuko zen beste insituzioa basailutza eta feudoaren arteko harremana izanen zen. Alegia, fidelitate politiko militarra jasotzeko ezinbestekoa zen lur emate hori. Sistema osoa privatizazio dinamikan egonkortu zen, jada hasia zena lurrak oinordekotzan transmititzen ziren ondasuna izatea onartu zenetik TERRITORIALIZAZIO ETA PRIBATIZAZIO PROZESUA. Botere kuota handitu zuten:

- Kondeaek: Nork bere lurraldeari etekin handiena ateratzeko mekanismoak, errege eta enperadorearekiko geroz eta subordinazio eskasagoa, independentzia gehiago eta indar independentea: Jurisdikzioa, militarra.
 - + Justizia negozio bihurtu
 - + Landa elizak: Konde batek erabiltzen du landagunean eliza bat ezartzea eta fundatu duenez karguak banatu eta aberastasuna atera → errenta gehiago jaso
- Eliza: Gotzainek indar handia metatu lurraldean, kondeen antzekoa. Elizak ere errentak jaso eta erregeari bidali baina erregearen botere ahultzen den heinean, geroz eta gehiago gotzainen eskuetan gelditu. Horrela, indar propioa metatu eta finantzatzeko (armada eraginkorra) baliabide ekonomikoak metatu.
 - Gotzainen aristokratizazioa VII mendetik. Funtzionarizatu eta funtzio erlijiosoetaz gain beste batzuk hartu. Ordainketa pribilegioak, gerrara joaten ziren eta asanbakadan parte hartu => Egitura feudalaren parte bihurtu (hamarrena). Ondarea ezin zenez jaraunspenez transmititu, erregeari itzuli
 - Monasterioak: ortodoxiarentzat arazo izanen dira. Abadeak jaun feudal bihurtu, inkluso konde. Abadeen botere metatzea. Erregeak hasiera batean monasterio bat fundatzen zuen eta bertan Abade bat ezartzen zuen. Abade

bat monasterioko buruzagia zen. Abadek, indar zentrifugatuaren ondorioz, autonomia bat lortuko zuen eta horrek uzten zion errentak biltzen.

- Garaiko erlijiotasuna:
 - a) Erlikiak, katedralak. Jainko edo aingeruen zati moduko bat, fetitxismoa. Pertsonaia eta errealitate zerutiarrera gerturapen material/ iksugarria.
 - b) Peregrinazioak: bidaia mistikoa, jainkoarenganako gerturatzea. Orain arte, goi erdi aroan, Peregrinazioa Jerusalem arte egiten zen. Oso arriskutsua zen horrelako bidaia bat egitea. Izan ere, oso luzea zen. Bigarren lekua peregrinazioa egiteko erroma zen. Baina momentu honetan beste leku bat sortu zen peregrinazioa egiteko; Done Jakue
 - c) Aszetismoa (bizitza gogorra eramatea. Aszetismoa jasaten zutenak pentsatzen zuten jainkoarengandik gertuago egongo zirela. Ideologia, erregeak daukan tresna bat zen bere eragina toki desberdinetara zabaltzeko.
 - d) Apokrikoa → kristautasunean ez direnak kontsideratzen istorio kristauean erabat. Hau da, hiru errege magoak adibidez ez dira hartzen erabat kristau eta espiritual moduan, baina berez badira kristautasunaren sinismenaren parte.

Eliza goi erdi aroan hemen txertatu dut. Ez dakit honen bueltan den edo punto aparte bat baina eske Jesusen pptak desastre puta dia

A) KAROLINGIARREN IGOERA I: MEROVINGIAR DINASTIAB) DINASTIA KAROLINGIARRA ETA KARLOMAGNOREN INPERIOAC) KRISIA ETA GAINBEHERA → TERRITORIALIZAZIO ETA PRIBATIZAZIOAD) BIKINGOAK

MEHATXUA: BIKINGOAK (...)

(interesatzen zaiguna da zein eragin izan zuten.)

Lehen agerpena: VIII. mendearen erdialdean agertzen dira historia idatzian, apaiza ingeles batzuek aipatzen zutelako iparraldeko gizon basatiak kontinentera iritsi zirela. Lapurretengatik eta basati izateagatik ezagutuak. **Jarduera ekonomikoa** → Vikingoek itsasontziak hartu nonbaitera joan eta toki hura arpilatzen zuten (armak, esklabuak, emakumeak, uzta...).

Bikingoak: Ezaugarritze orokorra Protohistorikoak diren gizarteak, nekazaritza, abeltzaintza, artisautza eta merkataritza jorratzen dituztenak. Famili-lotura luzeak dituzten gizarteak, buruzagi batzuen gidaritzapean, kliente eta esklaboak dituztenak. "primus inter pares" funtzioa betetzen duen nagusi-gerlaria, bere kontseilu edo batzordean familia buruzagi hauetan aholkua jasotzen duena. Erliebearen ezaugarriak erresuma txiki eta anitzen sorrera eta bizikidetzabueltatzen du, nahiz eta hiru nazionalitate historikoen lehenbiziko zirriborro edo hastapenak islatu aldi berean: norvegiarrak, suediarrek, daniarrak...

Bikingoen hedapena: Balizko zegatiak eta nondik norakoak Ertabaida dago bere hedapen beharrak eta hedapen indartua azaltzeko: Gainpopulazioa, familia egituraren aldaketak, klima epeltzea, hiru nazionalitateen egonkortzea, merkatu sare tradizionalen haustea... Baina oro har esan dezakegu lehen eraso eta sakeoen arrakastak motibatu zituen bere espedizio eta zabalpenekin jarraitzeko

Erasoaldien modalitate edo ezaugarriak: Itsasbidez, 10-12 ontzietan antolatutako taldeak, atlantiar itsasoko kostalde eta ibaiertzetara bideratutakoak. Monastegien aberastasunak izango dira gehienbat arpilatzaileen helburu. Horregatik iturri gehienak monastegietakoak ditugu, beraien ikuspuntutik idatziak. Eskandinaviar herri bakoitzak hedapen modalitate ezberdinak jarraitu/hartuko ditu:

- **Norvegiarrak** (esploratzaileak): Atlantiar itsasoko iparraldetik (Amerikako kostaldea), Groenlandia, Islandia, Feroe eta Orcada irlak, ipar Irlanda, Maroko. 864ean islandian ezarri eta 972 groenlandia kolonizatu.
- **Daniarrak** (konkistatzaile eta arpilatzaileak): Normandia eta Ingalaterran, 980-990 urteetan (Danelag: Northumbria, East anglia eta Mercian). 850-865era harpillaketa ugari baleares, toscana, provenza, portugal eta Balearesen
- **Suediarrak** (merkatariak eta mertzenarioak, errusiako inguruan ibiltzen direnak): Baltiko, Beltz eta Kaspriar itsasoetan, Novgorod eta Kiev, baita Bizantziar agertuko direnak.

Erasoaldien izaera aldaketa eta baretzea, kristautze prozesuaren eskutik.

- **Parisen setioa:** Parisen sitioaren ostean, bikingoek suposatzen zuten mehatxu handia ikusi, iparraldeko lur zati bat eskeini zitzaien, basailutza (ergo frantzia defendatzera konprometitu) eta kristau konbertitzearen trukean. Horrela, izaera aldatu zuten eta izena ere; normandoak eta zuten lurraldea Normandia izango da. Horrela aldi berean, itsas aldeko muga babesten dute. Utziko diote lapur izateari, aristokrazia, feudalak, dukeak izaten hasiko dira. + Kristautu

930. urtetik aurrera hedapen mugimenduen gainbehera edo etenaldia. Alde batetik Normandoen sendotzea. 991. urtean Rollón buruzagi bikingoak karolingiarren basailu eta kristautasunera bihurtu ondoren Normandiako duke titulua jasotzen du. Bestalde, Daniarren finkapena eta autonomiaren sendotzea nahiz eta Wessex-eko ingalaterren menpe gelditu aurrerantzea (954 Errico I Norvegiararen heriotza Stainmore batailan; Norvegiarren garaile?)

FEUDALISMOA, JAURGOA eta LANDA EREMUA

Zer da feudalismoa? Gakoak eta jatorria

Zer da feudalismoa? Balizko definizioak

- Obedientzia eta zerbitzu harremanak –gerrarako askotan- sortu eta arautzen dituzten erakundeek osatutako multzoa. Basailutzarik gabe ez dago feudalismorik (Ganshof, Boutruche).
- Gizarte mota bat, non aristokrazia gerlaria eta menpeko nekazalgoaren arteko funtsezko bereizketa da antolamenduaren ezaugarri nagusia (Marc Bloch)
- Gizarte egitura bat, non elite menperatzaile batek (jaunek), gehiengo menperatu bat erabiltzen dute produkzio indar gisa (Bonnassie, Bois).
- Erregimen soziala, nekazarien lanaren soberakinaren konfiskazioan oinarritzen zena eta soberakin horren banaketa talde menperatzaileen artean basailutza sareen eta kontentsazioen –feudoen- bitartez bermatzen zuena”. (P. Bonnassie)

Esan genezake erregimen zaharreko antolaketa ekonomiko sozial eta politikoa dela X mendetik XVIII mendera arte.

Zer da feudalismoa? Ezaugarritze orokortua.

- Elkarrekiko betebeharren harreman pertsonaletan oinarritutako sistema politikoa, feudo baten bidez egituratuta (lurralde-ondasuna).
- Ekoizpen modu feudala: aristokraziak lurra kontrolatu eta nekazariak lantzen duten nekazaritza-sistema.
- Gizarte feudalaren ezaugarriak: botere erreala ahultzea eta, ondorioz, autoritatea zatikatzea, harreman politikoak luraren kontrolean oinarritzen direlako, eta morrontza hedatzea.
- Sorrera: 1000. urtearen inguruan iraultza feudal bat eman zen, non autoritate publikoa pribatizatu zen jaunen eskuetan, hauek nekazarien gainean ban jaurgoa ezarri zuten eta euren boterea indarkerian oinarritzen zuten (gazteluak domeinuaren sinbolo gisa).
- Interpretazio arazoak: Anakronikoa da Erdi Aroko esfera publiko eta pribatuen artean bereiztea, eta, beraz, ez zen aldaketa esanguratsurik izan Inperio Karolingioa desegin ondoren. → 888tik 1100era bitartean gertatu ziren aldaketa sozial eta politikoak ez ziren estatu karolinjioaren kolapsoaren ondorio izan, estatu karolingioaren bilakaera baizik, tokiko gobernuaren ondorioz

Feudalismoaren aurrekariak: Zerbitzu publikoa leku konkretu bateko zergekin ordaintzen zen. Onura hauek erregeak ematen zituen eta, behar izatekotan, kentzen zituen → **patrimonializatzen** dira pixkanaka. **Gazteluen ugaritzea:** Lehenagotik ere bazeuden, baina gehiago egiten dira (XI. mendetik aurrera biderkatuko dira). Erregeak eta bere ofizialek kontrolatutako eraikin publikoak. **Aristokraziaren erregionalizazioa** IX. mendearen amaieratik. Aristokraten arteko tokiko lehia eta liskar gero eta handiagoak. Erregeak jada ez ditu moderatzen. **Zerbitzu militarren “elitizazioa”:** gerrara joaten zirenak aristokratik ziren. Aristokrata handiek ejertzito pribatu txikiak osatzen hasi ziren.

Indarkeriaren ugalketa Europan:

- Hego Frantzia: 980-1030.
- Katalunia: 1020-1060 (1020tik 1030ra bortizkeria mugagabea).
- Ingalaterra: 1066
- Nafarroa: 1070-1090

Iraultza feudala botere **publikoaren pribatizazio** prozesu baten baitan ematen da. Horretarako, geroz eta aberatsagoa den **aristokraziaaren ofentsiba** hiru norabideetan ematen da. Erregearen aurka, egoera berria onartu eta boterearen pribatizazioa aitortu/ ez oztopatu dezan. Beste aristokraten aurk, influentzia eremuak zabaltzeko eta herri xume edo nekazalgoaren aurka, menpekotasunari eusteko kontestu berrian. Horretarako talde presioa edo biolentzia erabiliko da. *Lehen libre zena hobekuntza baten bila askatasuna saldu, lurren trukean eta dena galdu. Indarkeria horren ostean feudalismoa eratu zen, baino halako prozesu historikoak ez dira plan zehatz baten helburu/ondorio zuzena. Aristokrata/matxino bakoitzak helburu propio eta indibidualak zituen eta hauen gehikuntzaz errotu zen aldaketa.*

Aristokraziak boterea patrimonializatzea (betirako bereganatzea) bilatu. **Helburua:** feudoak konfiskagarriak ez izatea lortu nahi da, biziarteko lur baten jabetza pribatua izan dezaten. Lehen ordainsari zen eta denbora batez jasotzen zutena betiereko jabetza bilakatu nahi dute, eta horretarako bitarteko izango da basailutza sistema (leiala betirako, lurra betirako). Bestalde, heriotzaren aurrean jabetza zure ondorengoek jaso dezaten eta ez erregera itzuli honek berriz banatzeko, dohaintza heredagarria bihurtzea eskatzen da. Horrela jabetza biziartekoa eta familiarena.³

Aldaketaren, ergo, iraultza feudalaren ondorioak:

- Botere publikoaren (judizialaren eta fiskalaren) pribatizazioa.
- Jaurgoaren eta jaun feudalaren ezarpena bi bidetatik
 - Lehen ordezkari publiko gisa lur hori kudeatzen zuenak apropiatu
 - Bortizkeriaz. Armen bidez herri edo gunea bat erasotu eta hartu eta eremu horretan agintea ezarri
- Erregearen posizioa eta erantzuna: Indarkeriari indarkeriaz erantzun edo egoera berria eta bere botere kuota galera onartu eta hortik abiatuz posizio hoberena bilatu. Leialtasunaren trukeko lurra eskeini, bere burua babestu eta aristokrazia abretu. Basailutza etab

Jaugoko mundua: morroiak eta jaunak, menpekotasunaren betierekotze elementuak

Morroiak / Jopuak: *Jopua lur bati lotuta dagoen eta librea ez den nekazaria da.*

- Jaun feudalararekin lotura pertsonalak egingo du bere menpeko, banaka morroituko da eta ez taldeka, erantzuna saiesten du horrek. Indar erlazioa banaka ezartzen da morroiarekin, indar gehiago ematen du eta erantzun espontaneo eta indibidualak dute tokia orduan, horiek erabat indargabe direlarik.
- Gainera, jopu kodizioa heredagarria izanen da, manumisioak bakarrik askatu.
- Zamei aurre egin beharko die. Ohikoena lan zerbitzuak izango dira, *korbeak*, eta isunak ere egonen dira. Jauntxoek dutenez jurisdikzioa, haiek erabaki isunak ordaintzeko irizpideak, legedia. SISTEMA: jauntxoek jurisdikzioa eta biolentzia kontrolatzen dute. Justizia sostengatzeko BIOLENTZIA. Zamen bitartez jopuen bizitza osoa kontrolatzen zuten jaunek. Zamek errekonozimendua adierazten zuten: boterea izatea abstraktua, gakoa besteek jakitea boterea duzula, boterea adieraztea. Zamen bitartez adierazten zen jauntxoaren boterea jopuen gainean.
- \neq Esklabuk: Ekoizpen ekonomikoan erabakiak hartzen dituzte, lurren gaineko eskubide jakin batzuk dituzte eta herentziaren tansmisioa bezalakoak ere dituzte.
- Nekazari libreak badaude, gutxiengoa badira ere. Hauek ez diote korberik zor jaunari

³ auxilium et consilium feudoaren truke: ayuda y consejo

Dominazioaren funtsa: Justizia + indarkeria. Es decir, idatziz eta legeztatuz dominazioa betikotzen dituzten dinamikak baita horietatik kanpo bestelako mekanismo biolentoen erabilera .

- **Testuan:**

- Jaurgoetan erregeak inmunitatea eman jauntxoei> erregearen legegileak ezin badira feudoan sartu ezin da erregearen legea ezarri. Hortaz, jauntxoa izango da legediaren ezarpenaren arduradun=jurisdikzioa du jaurgoan.**Inmunitatea**
- Erregeak ezin zizkien jaunei lurrak kendu (jaunen jabetza dira lurrak), baldin eta ez bazuten traiziorik aurrera eramaten. Laguntza militarra bereziki eta batzuetan ekonomikoa, zein aholkularitza feudoen truke. **Jaunaren jabetza**
- Izaera heredagarria ematen zaio feudoari **Familiaren jabetza**

Jarugoa: Jaunaren kontrola Jaunak kontrolatzen dituen lurrak dira.

- Ez dago zerga publikorik, berauen eskurapena basailutza zinetik dator, leialtasuanren trukeko ondasuna da lur eemu hori
- Jaunen jabetza hedatzen da nekazarien kontura, es decir, boterea hdeatzeko beharrezkoa zaie nekazarien menpekotasun egoera betikotze eta egokitzea
- Jaunaren boteraren bi ardatz: Botere militarra (gazteluak eta zaldunak kontrolatu) eta juridikoki dituen eskubideak (erabatekoak, bere gunean bizi direnak epaitu, zergapetu, isundu...) → Pribatizazioa eta inmunitatea. **Jaurgo jurisdikzionala** edo **ban jaurgoa** kontsolidatu, justiziaren pribatizazioa alegia. Gerora **azpi enfeudazioa** ematen da.

Jaurgoa: Disposizioa eta espazioaren antolaera. Aurrekaria *villak* dira, horietan ematen zen erreserba eta mantsoaren bereizketa berreskuratzen delarik. Landa esplotazio handiak. Egitura hori bere egin eta beharrezko aldaketak aplokatu erdi aro betean jaunek.

- **Mantsoak:** aldea (etxeak kokatu) + mantsoak (landutako lurrak, zerealak bereziki) + lur komunalak edo herri-lurrak (ekoizpena saretu, barazkiak bereziki)
- **Erreserba:** lur sailak (hemen lan egitea, korbeak, debalde egindako lana) + gaztelua (jaunaren bizilekua) + basoa (lehen publikoa zen, dena eraikitzeke erabiltzen zen egurra/ harria eliteak erabiltzen zuen, fruituak lortzeko beharreko > gero jaunek eskuratu basoak eta jada ezin ziren sartu: zigortu, tasak ordaindu...).
- Bien artean **errota** dago. Jaunek errotak eta labeak indarkeriaz eskuratu zituzten, ezin bazuten erosi eta ezin bazuten erretzen zituzten. Lehen publikoak ziren eta oso eraikin garrantzitsuak dira

***Jaurgoa: definizioa.** *Erdi aroan hitz horrek eliteetako pertsona batek edo pertsona multzo batek, bere menpeko gizakien lanaz probesteko baliabide guztiak aipatzen ditu biztanleriaren gaineko kontrol politiko eta soziala ezartzeko esparrua noble kopurua hazi, nekazariak egindako lanaren kontura. Jaurgoaren burua jauna deitzen zen, latinez, senior edo dominus hitzak erabiltzen ziren esangura hori adierazteko. Emakumezko andere*

feudalak ere bazeuden jaurgoa eta gaztelu asko ez ziren zuzenean kudeatzen, ordezkarien bitartez egiten zen.

- Jauna: nobleziako edo zalduneriako kidea izaten zen Elizako hainbat prelatuk ere –abadeek, apezpikuek- horrelako eskubideak eduki zitzaizkien Zenbaitetan, hiriek beraiek, beren inguruetako herriekin, jaunaren antzera jokatzeko zuten, menpekotasuna ezarri, jaun kolektiboak balira bezala.
- Jaurgoaen sorrera eta loraldia Erdi Aroan kokatzen bada ere, Europan Erregimen Zaharreko mendeetan zehar iraungo, Iraultza Frantsesaren garaira arte. Iraupen luzeko erakundea izan zen (XIXVIII. mendeak)

Jaurgoko zama arruntak Zama= jopu edo morroi bakoitzak dituen betebeharrak jaurgoa. Hamarrena konstantea. Zama askoren helburua sinbolikoa etekina baino

- Zamarik arruntena korbea litzateke. Korbea jaunaren erreserbetan, hots, mantsotik at, egiten den lanari deritzo, zeina ez duen zertan nekazaritza ekoizpena izan behar gazteluaren mantenua adibidez (gazteluraino jun) edo ta bideak zein gotorlekuak egokitzea.. Oro har jaunaren jabegoko lurretan egiten den dealdako lana. Asko edo gutxi egitea toka zitekeen eta gerta zitekeen nor bere uztan galerak eukitzea, egun klabeetan erreserbetako uztara bidaltzen bazuten
 - Aspektu ideologikoan, menpekotasunaren eta goiko figuraren aitortza eta asimilazioa
- Errenta feudala edo zentsuak. Etxebizitzagatik eta etxeari lotutako lurra ustiatzearen eskubideagatik ordaindu beharrekoa, erregularra bilakatuko da, urterokotasuna.
- Jaunaren monopolio ziren ondasunen erabiltzeagatik ordaindu beharreko tasa: Errota, labea

Beste era bateko zamak, tasak, menpekotasunaren berme sistematikoak

- Heredatzeko edo ezkontzeko tasak daude, baita jaunak eman beharreko permisoak => Ondorengotza kontrolatu
- Basoaren erabilera batzuk edo guztiak (ehiza, egur biltzea etab) kobratu (lur komunalen gutxinakako pribatizazioa) -
 - Lur komunalak. Lur libreak iraultza aurretik, gero a) guztiek erabiltzeko lurra mantentzea edo b) erreserban baneratu jaunaren pribatizazioaz gertatu ziren. Lur komunalak mantendu ziren lekutan, fenomeno bat eman > kontzientzia hartu ulermen politikoa garatuz eta jopuen artean kudeatu gauzak > honela asanbladak sortuko dira eta denborarekin kontseilu izango dira (lur komunalak kudeatzeko, jaunaren paralelo, publikoki) → tasak kobratu lur komunalak erabiltzeagatik baino hauek publikoak izango dira ez jaunarendako.
 - Bidesariak, muga tasak: Jaurgoen arteko mugak ezartzea garrantzitsua izango da, tasak zeinek eta non kobratzen ziren argi izateko. Jurisdikzio kontua da, noraino iristen den zeinen legea. Lurra kudeatzeko jai ziren muga hauek ekarriko dutena zera da, herrien arteko dibisioa. Izan ere feudalismoa fragmentazioa da, atomizazioa.
 - Aterpea emateko beharra
 - merkataritza lehentasunak: Soberakina izateko kasuan (gutxitan, beitu zenbat zama) (jauna engainatuz edo uzta itzela izan delako), hau saltzeko asmoa dago. Jaunak jaso duen uzta inflazio puntuan salduko du (produktua garestien jartzen den unean, uzta jaso berri delako eta eskari handia

dagoelako) eta jopuek soberakina soilik jaunaren ostean sal dezakete (prezioak jeitsi direnean)

- Opariak: Jaunari egiten zaizkio zama arintzeko baina soberakin adierazle direnez, zerga bilakatu.
- Parrokia patronatuak: Eliza pribatuak, jaunak etaiki eta berak kudeau hamarrena eskuratzea lortuz
- Pertsonen gaineko botera → Justizia eskumena, epai eta epaiketa arbitrarioak eta zalantzezina
- Ban jaurgoa edo jaurgo jurisdikzionalaren eskumenei helduta: Justizia, ejerzito pribatua eta txanponak jaulkitzeko eskubidea. Fiean, indar militarra + justizia (sistemaren 2 oinarriak= biolentzia eta justizia). Zigorrak desproporzionatuak dira => matxinadak, erresistentzia zapaltzeko. Zapalkuntza ez da kolektiboki ematen honen aurreko erantzuna kolektiboa ez izateko (adibidez krimen berdinatik zigor/isun ezberdinak). Zigorrak ia beti dira isunak eta hauek beti ordaintzen zaizkio jaunari (jaun eliztarra izan edo laikoa izan).

Matxinadak. Lehen antolakuntza armatuak, erresistentzia aktiboa. Antolakuntza txarra, fase esperimentalak. XIV. mendera arte ez ziren benetako mugimenduak egin. Ordura arte erresistentzia pasiboa zen eraginkorra (legedian loopholes eta jaunaren legea probestea haren kontra erabili). Azken aukera, ihes egitea (hirira). Izan ere, hirian urtebete eta egun batez mantenduta hirian onartuko dituzte. Hasiera batean ideia ona hirian edo beste jaurgotan ezkutatzea bertako jaunek jopuek lortzen zituztelako horrela. Baina berehala, jaunek klase kontzientzia garatu, eta batera ekin zuten morroi iheslariak zapaltzeko. Legeak hirietara jopuek sartu ez zitezen...

Nekazalgora

Nekazarien etxeak oro har. Txikiak ziren, 50 - 60 m² ingurukoak eta material iragankorrez eginak: Egurra, adarrak eta teilatua lastozkoa. Gela bakarrean zeuden jatorriz familia eta abereak, bien espazioa banatuz joan zelarik. Altzariak eskasak eta landugabekoak ziren eta askotan lurtean egiten zuten lo.

Mendebaldeko Europako nekazal etxe tipikoa

- Tamaina: txikia edo ertaina.
- Bi gune: sutondoa eta logela + korta. Eraikin gehigarriak beste funtzioak betetzeko: aletegia, ehundegia, sutegia
- Sutondoa: hormari erantsita edo etxearen erdialdean kokatuta, ez dira tximinien aztarnarik aurkitu.
- Egurrezko zutabez egindako hormak, adar eta lokatzez estaliak, batzuetan harrizko oinalde batekin.
- Lur zanpatuz egindako zorua. Kasu batzuetan harriztatua
- Teilatua: normalean lastoz egindakoa, teilarik gabekoa.

Nekazarien bizimodua

- Bizi itzaropena: umeen hilkortasun tasa altua (5 urte bete arte). Bizirauten zuten artean, %40ak 50 urte bete eta %20ak 70 urte.
 - 10-11 urterekin lanean hasi, aurretik soilik lagundu
 - Berinsfieldeko (Oxfordshire) hilerriko adibidea: Emakumeen erdia 30 urte bete aurretik hilda >> 26 gizonen artean, zortzi 30 urte bete aurretik hil ziren>> Biztanleriaren %10a soilik ailegatzen zen 45 urte izatera (ume asko ez ziren ehorzten helduen hilerrietan)

- Heriotzaz gain: Artikulazioen higadura, bizkar arazoak ... lanaren ondorioz sortutako gaitz fisikoak handiak. Inork ez zuen hortz bat galdu 30 urte bete aurretik (txantxarra arraroa) eta nekazalgaoren artean infekzio bat izatekotan ez zegoen sendatzerik
- Janaria: askotarikoa, batez ere zerealak, barazkiak eta esnekiak → okela ez oso maiz (abereak lan egiteko, urteko egun jakin batzuetan soilik) eta arrain gutxi (baimena behar) → edateko, esnea edo graduazio gutxiko alkohola.
- Janzkerak: Kotoiz, lihoz eta zetaz egindakoak (transpiratu eta hezetasuna xurgatu) → gutxitan garbitu eta urtaro guztietan berdin.

Demografiaren dinamika: Hazkunde jarraia eta metatua, motela eta eskualdekako ezberdintasunekin + epe laburreko etenaldi sakonekin (izurrite eta epidemiahandien *tregoa*. Horren ondorio zuzena da nekazal hazkundera. Zabalpen estentsiboa halabeharrez populazio igoerari erantzunez eta beraz garapen tekniko eskasa eta uzta txar ugariagoak. Produktzioa igo biztanleriak gora egin ahala eta kontrara, prozesu batek bestea ahalbidetu Berrikuntza eta aurrerapausu tekniko-teknologikoak egonen dira: Burdinezko tresneria, zaldiaren indarraren erabilera nekazaritzan, animalien indarraren trakzioa hobetzeko bestelako asmakizunak, lugorri sistemaren ezagutza gehiago eta beraz lurraren aprobetxamendu hobea...

Nekazaritzaren garapena

- Luberritzeak: hazkunderaren eragileak
- Hedapenaren mugak: teknologikoak, geografikoak, ekologikoak
- Hobekuntza teknikoak: Ez dira erabakigarriak, tresnerian eta ekipamenduetan zein metodoetan
- **Hazkundera nekazarien lanean oinarritzen da.**

0. Sarrera eta Geografia politikoa (Behe erdi aroko atalaren sarrera gixa)

Ohi Europaz aritzen gara Erdi Aroa aztertzen dugunean, Erdi Aro kontzeptua eurozentrismo da (zehazki europako mendebaldea). Izan ere, kontzeptu hau ezin zaio beste edonori aplikatu, kronologia ezberdina da e.a

- Goi Erdi Aroa > V.-X- mendeak. Adriapolis galdu erromatarrek+kristautasuna ofiziala inperio osoan 378. Erromatar inperioa zatitzea 410. Mendebaleko erromatar inperioa erori 476. Oso malgua haisera eta amaiera, antzinako berantiarra ere kontsidera daiteke.
- **Erdi Aro Betea** > XI-XIII. mendeak. (1000. urtetik-1300. urtera)
- Behe Erdi Aroa > XIV.-XV. mendeak. 1453 inprenta eta Konstantinopla. 1492 Amerika. 1517 erreforma protestantea.

Mendebaleko Europa irizpidetzeko, muga Alemania da.

Europa 1000. urtean (MAPA)> mapa honen garapena ikusiko dugu XV. mendera arte Herri germanikoen deszentralizazioa, estatu txiki gehiagoren agerpena oro har tendentzia. Estatu handi eta boteretsuen nagusigotik, feudalismoko zatikatzea- tokian tokiko politika nagusi. Estatuaren kontzeptzioa aldatu, biolentziaren monopolioa... XIV. mendetik aurrera.

-Erromatar Inperio Saindua (X.-XV. mendeak).Francia Orientalis X. mendean garrantzitsua (Germaniar mundua, Italia-Suitza-Herbehereak) Magiarrak= hungariarrak. XII-XIII. mendetan Inperio Sainduko zaldunek hedapena burutu zuten > Gurutzada Baltikoa emanen da (Prusia, e.a). Erromatar Inperio Sainduaren burua, **erregea zen eta hura ez da**

enperadore izango Aita Sainduak izendatu arte. Oso garrantzitsua izango da iruditegia= antzinako botere eta inperio handien oinordeko direla. Hemendik dator koroatzearen garrantzia. Erromatar Inperio Saindua oso **heterogeneoa** da, erresuma/dukerri... aunitz ditu, nahiz eta enperadore tituluaz homogeneotasun irudia eman nahi zen. **Loraldiaren momentuak oso gutxi** iraungo du. Baina momentu honetan Europako erresumarik boteretsuena izango da: ahultasunak inbestidurak+ Italia/Borgoinaren gaineko kontrola galdu+ Suitza+Herbehereak. **Printze hutesleak hautatu erregea**, gerora **Aita Sainduaren koroazioaz enperadore** bilakatuko dena.

Inperioa eta Aitasantutza: Inbestiduren auzia Apezpikua, parrokia sareen batuletatik emandako elizbarrutiaren buru zena, enperadorearen hautupean determinatzen den. Inbestidura eman zen determinatzko zeinen esku dagoen apezpikutzatza selekzionatzea (hots zeinek erabaki nork kobratuko duen hamarrena!). Botere lurtarraren (inperioaren) eta botere zerutiarraren (aita santua) arteko guda handia, bigarren honek irabazia eta beraz hura bera aberastuta. **Wormseko konkordatuan** hori adierazi.

- Bereziki italian emandako gerra, gibelino (Aita Santun aldekoak) eta guelfoak (enperadorearen aldekoak). Denbora luzez iraungo du talka eta beste une batzuetan azaleratuko da.

Italiaren garapena Italiaren zatiketa komunatan (tokian tokiko oligarkiek kontrolatuta) eta hemendik Behe Erdi Aroko Italiako hiri-estatuak sortu. Hiruzpalau hiri-estatu gailendu ziren eta konkistak burutu (Milan/Florentzia/Venezia) Inbestiduraren auzia zentzu politikoan: Erromatar Inperio Sainduak Italia iparraldea hartuta Erroma eta inguruak izan ezik (Aita Sainduaren kontrolpeko lurrak) > hauek hartzeko saiakera ere izan zen. Loralditik krisira: Federiko II.a (**interregno**> erregerik gabeko aldia. Honetan printze hutesleak sortu)

-Frantziaren garapena Lehen kapetoak → Hugo Kapeto. Matxinatu eta dinastia berria ezarri Frantziari, Kapetoak. 3 mendez kontrolatu frantzia (Hugorekin omen hasi feudalismoa). Erregearen irudiaren gaineko aldaketa batzuk gertatu: lehen duke bezela kontrolatzen zuen lurrak baino ez kontrolatu Hugok (Paris eta Orleans), hau kontrolatzeko sistema berri bat agertu (ez pertsona bakarrak asmatua) jaurreriak, basailutza sistema garatu + monarkia sakralizatu zuen (haien irudimenean Jainkoak aukeratu du erregea eta hortaz botere bereziak ditu: jendea sendatu ukituaz, zeinak gezurra diren baino euren boterea eta irudia sendotzen eta finkatzen du). Kapetoen loraldia 1180 - 1285

- **Felipe Augusto II (1180 - 1223)** nguruko lurraldeak konkistatzeko. Kataroen kontrako Gurutzadaz baliatzen da Languedoc eskualdea eskuratzeko, Tolosako kondea eta Aragoiko influentzia baztertuz. Inperioaren barne liskarretan parte hartu zuen, aitasantutzaren laguntzaz. Hirugarren Gurutzadan parte hartu zuen, Rikardo Lehoi Bihotzarekin batera. Bouvineseko batailan garaile (1214) Parisko Unibertsitatearen sorrera onetsi zuen
- **San Luis (1226 -1270)** Frantziako Luis IX.aren irudian Erdi Aroaren izpiritua ageri da: espiritualitatea eta gerra zaletasuna. San Luisek ez zuen lurralde hedapenik burutu. Bere aurrekoek egindakoen gainean, monarkiaren irudia hobetu zuen, ongizate publikoaren eta kanpo eta barne bakearen bermatzaile gisa aurkeztuz. Erregearen irudia bere gorengo mailara eramango du. Bere basailuen fideltasuna bermatu zuen, sistema feudalaren baliabideei etekin handiena ateratzen. Liskarretan arbitro gisa agertu zen, eta bere senideak ezarri zituen erreinu ezberdinetan, adibidez, Sizilian (Anjouko Karlos). Gurutzaden ideia bultzatzailea izan zen, Zortzigarren Gurutzada zuzendu zuen bere suhiarekin, Nafarroako Teobaldo II.a. Tunes konkistatzeko asmoetan zeudelarik biak hil ziren 1270an. 56 urterekin hil zen.

Kristautasunaren babesle bezala ikusten zen eta bere kanonizazioa azkarra izan zen: 1297an

Inglaterraren garapena, frantziari lotuta. Harold (aurreko erregearen aholkulari eta hortaz ondorengo) baino Frantziako Guillerrok (Normandiako Dukea) omen zituen eskubide gehio → bataila. Azken honek irabazi eta Ingalaterra konkistatu

- Enrike Plantagenet III eta Angevinar inperioa: Titulu asko eskuratu eta beraz lur askoren jabetza. XI mendean Akitaniako Leonorrekin ezkonduko zen. Hauek ordea banatu ziren eta Leonor inglaterrako erregearekin ezkondu zen eta dote moduan lurra eman zizikon. Angevinar inperioa lur multzo horri deritzo
- Juan Iurgabea → Magna karta sinatu eta inglterraren egoera juridikoa baldintzatu (gerra zibila galdu eta sinatzera behartuta). Kartan Eliza "libre" bat aipatzen da. Lege feudala, merkataritza eta merkataria, legearen erreforma eta justizia, errege ofizialen jokaera eta errege-basoak aipatzen dira ere. Magna Kartak komunitatearen eskubideak babesten zituen, Koroaren aurrean: kontratu feudal bat zen, erregea eta nobleziaren arteko erlazioak erregulatzen zituen. Horretaz gain, erreinuko beste estamentuen eskubide eta pribilegioak bermatzen zituen, nekazariak izan ezik.
- Rikardo I. lehoi bihotza: (Hirugarren Gurutzada > Ingalaterran denbora gutxi : Palestinara gurutzadan eta Frantzia setioa bertako erregeari....)

Ingalaterraren konkista eta 100 urteko gerraren arteko harremana. Estatu modernoaren sorrera, ejerzitu permanentearen sorrera. Tartean gizarte gatazka handiak (matxinadak, e.a). 100 urteko gerra nazioarteko gatazka bihurtu.

- 100 urteko gerraren osteko Frantzia: mapa.
- Arrosen Gerra (Lancaster eta York)> ezkontza bidez konpondu > tudortarren arrosa sortu, dinastia

Irlanda: Erresuma ugari daude eta ez da bat ere gailentzen > High King titulua paperean existitu baino ez praktikan >> Anglonormandiarrek konkistatu baino berriz ere lur eremu gutxi batzuk mantentzeko baino ez dira gai ?? galdetu.

Vikingoak: Europako biztanleroa bilakaera beherakorra izurrite beltzarekin, aurretik zetorren krisi ekonomikoan sakondu eta krisi sozial bilakatu. Matxinadak gatazkak eta altxamendu sozialak gertatu ziren. Gaixotasunaren hedapenaren mapa bat dago, badakigu gorpuak putzuetan sartzen zituztela eraso modun ura kutsatuz etab. Jendeak ikusita hedapen zabala, landak zaintzeari utzi eta goseteak ere hedatu. dena gainbeheran eta kalte handiak

Iberiar peninsula Birkonkistan terminoaren inguruko eztabaida. Birkonkistan konnotazioa da aurretik zurea zena edo zu zinena berreskuratzea, hartzea. Hasiera batean batez ere kataluniako konderria, nafarroa (hasieran iruñako erresuma) eta asturias (gero leon) eta gutxinaka garrantzia hartzen joango dena Gaztela, musulmanen eta nafarroaren kontura hedatzen da. Tartean XIIan Portugal sortzen da eta XIIIrako jada gaurko forma hartzen du portugalek. Gaztelarrek nafarroa hartu eta aragoiko koroak italiako zati bat. Gaztelatarrek kanarias eta granada konkistatu (XV)

Euskal herria. Bando gerrak bizkaian → Tokian tokiko leinuak borrokatu. Oñastiarrak eta ganbotarrak oro har. Dorre asko egiten zituzten /// Bando gerrak gipuzkoan → Oñastiarrak eta ganbotarrak oro har. Dorre asko egiten zituzten Nafarroan eta Araban baita Aberastasunak eta tokian tokiko guneak eskuratzeko borrokatzen ziren Leinuak, maiz borroka handiagoetan sartu eta magnitude handiagoa hartu.

ELITE FEUDALAK

Sarrera: Elite feudala laikoa (jaun feudala) edo eliztarra (elizgizona) izan daiteke. Berez biak izannen dira jaun feudal

Basailutza, omenaldia eta feudoa

Basailua pertsona libre bat da, elitekoa. Kide eta harremana arautzen duen erakundea da basailutza. Elite librearen kidee arteko harremana, zerbitzu eta fideltasun trukea. Kide hauek elizgizonak, nobleak eta zaldunak dira.

Estruktura soziopolitiko bertikala da⁴ eta erresumen limiteen baitan ematen da. Erresumako feudoak banatzen dira eta trukean eman dizunaren basailu izanen zara, ergo leialtasuna zor diozu. Honi enfeudazioa eta azpi-enfeudazioa (zuri emandakoaren zati bat ematea) deritzo. Elitea harreman horien bueltan antolatzen da, garrantzia ekonomikoa eta soziala da.

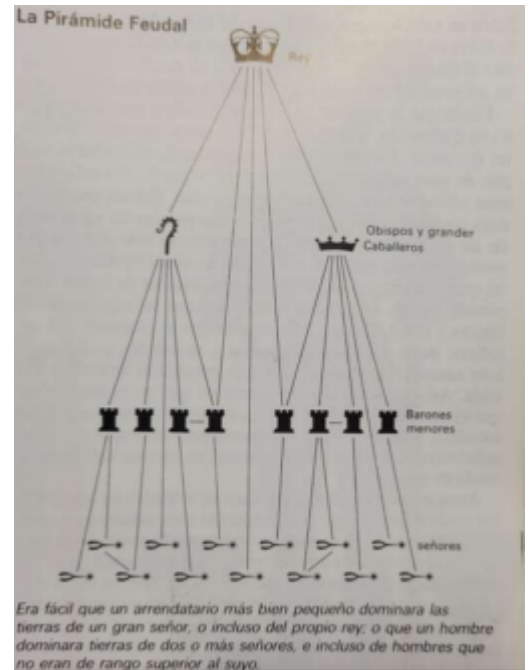
- Basailutzaren ideia kanpo harremanen planoan: Erresumen arteko harremana diplomaziaz egiten da eta askotan basailutza itunak inplikatzeko ditu, hau horrela, basailutzak barne eta kanpo politika ardatzen du.
- Lotura pertsonala da. Zuzenean zure gainean dagoenari zor diozu, bere erantzule zuzena zara.
- Jopu - jaun harremana ez da basailutzazko harremana, dominaziozkoa baizik !!

Nola bilakatu basailu? Omenaldia → Errito nagusia omenaldia da. Dorrean egiten da eta hainbat pausutan: **1) *Inmixtio manum*** jaun feudala exertzen da tronuan eta basailua bera aurrean belaunikatzen da. Eskuak otoitz egiteko moduan jartzen ditu eta jaunak horiek bere eskuekin estaltzen ditu. XIII mendetik basailutza itunak idatziko dira, itun hauen interpretazio askea sahiesteko. **2) *Osculum*** (muxua <3). Berrespen keinua, ez da beti egiten. **3) *Zina***: SAKratua izan behar du (erlikiak, gurutzea, ebangelioa bezalakoak presente daude) eskua gainean jartzen da eta leialtasuna zin egiten da

Lurra jaso: Inbestidura Basailu bilakatu berri den hori lurra edo feudoa jaso behar du, jaun feudal bilakatuko da. Jaunak makila ematen dio (boterearen sinboloa). Beraz inbestidurarekin feudoa jasotzen da

Feudo - leialtasun trukea da. Baina

Zer da feudoa? Oro har basailuari emandako saria da. Izaera arruntena jaurgoa da (baita onena era, handiena, aberatsena, lur baten gaineko kontrola), baina ez beti. Bestelako feudoak: Eskubide jakin batzuk (errota ta labea), mantso edo baserri bakar bat, poltsa feudoa (diru zakua) → XIIItik oso ohikoak, eraginkorrakoak direlako: Jaurgoa, hots, lurra, mugatua da eta momentu batetik aurrera gehiago zatikatzea ez da errentagarria. Urterokotasuneko ordainsaria hobesten da.

⁴ Erregea → Konde/duke ta holakok → balidoak (??) → Zaldunak. Gorakoaren basailu dira eta leialtasuna zor diote. *AUXILIUM ET CONSILIUM* Beheraka, feudoa ematen da.

Zer dakar leialtasuna ematea? Alde batetik jada aipatu dugu *auxilium et consilium* → Laguntza, oro har militarra eta aholkularitza.

- Sistema hau hedatzen eta orokortzen denean basailu batek jaun bate edo gehiagoren erantzule izatea gerta daiteke. Arazoak edo gatazkak baleude, zeinek in joan beharko zen basailu hau? Horretarako **jaun ligioa** sistema aurrera eramaten da. Zure jaun ligioa feudo hoberena eman dizun jaun feudala izanen da, itunean zehazten da.

Indarkeriaren pribatizazioa eta alor militarra: Aurretik aipatutakoaren bueltan, jaun bakoitzak ejerzito pribatua egituratzeko bitartekoak izango ditu puntu batetik aurrera, ergo, bere basailuek eta bere baliabide guztiak (humanos tb) osatuko dutena. *Auxilium* askotan inplikatzeko du: 40 egunez debalde borroka egiten da eta 41. egunetik aurrera basailuek kobratzen dute. Erregeak zaldun propioak eta bere basailu direnen zaldunekin egituratzen du ejerzitoa (ejerzito pribatu askoren batuketa). Gerra **elitizatzen** da.

Dominazio sistemaren ideologia → **Velator, orator eta laborator** ideia: Gerra egiten duena, otoita egiten duena eta lan egiten duena. Bere bizitza gerrari (edo otoitzari) dedikatzen diotenak, ergo, nobleak edo eliztarrak, arrazoi horregatik beragaik lanik ez dutela egingo zilegi bilakatzen da. ((BEITU TESTUA))

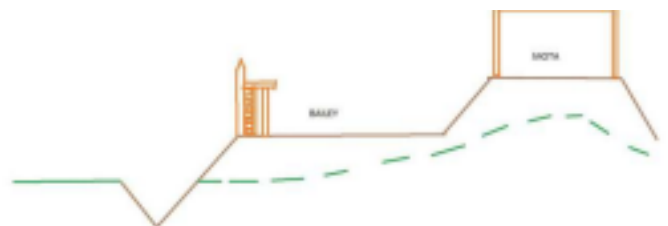
1066-1087

Jakin ezazue denok Peter, William erregearen zalduna dena, Edmund Deunaren [Bury Saint Edmunds-eko abade-etxea] eta Baldwin abadearen basailu bilakatuko dela, horretarako zeremonia burutu ostean. Erregearen onespina izango du horretarako [...] Peterrek, bere aldetik, erregeak eta abadeak horrela eskatuz gero, erreinu barruan eta bere kontura hiruzpalau zaldunekin errege-ostean jardungo duela bermatzen du [...]. Hauxe da feudoaren deskribapena: Edric Itsuaren lurra hamalau gizonekin; Wulfmaer elizgizona eta bere lurak hiru gizonekin; Thorkill, bere emaztea eta lurekin; Guthred eta bere lurra; Grimbald elizgizona; Leofstan; Gunnulf; Osfrith; Acwulf; Wlfgive; Leofgeat; Wlfricus; Tonhardus; Thurstan; Oslac; Thurstan "Cati"; Thurstan "Rumpe"; Godwine elizgizona; Glupus bere zazpi auzotar hauekin: Thurkeda, Brother, Brunstan, Wulmaer, Godgive, Deorum, Stubhart.

Gazteluak, aristokrazia eta boterearen bereganatzea

Gazteluak Hasieran gutxi ziren, publikoak (erregearenak) eta egurrezko harresiz babestuak. +/- 1000. urtetik biderkatu era mabarmenean (inglaterrako datuak adierazgarri) eta landa eremuetan baita hiriguneetan ugarritu. Askok eta asko **iraultza feudalaren** ostekoak.

- Eskumen publikoen pribatizazioa: justizia eta armada (batzuetan txanpona) Ofizial publikoek beren barrutien kontrola galdu zuten Aldaketa horren ondorioa: ban jaurgoa.
- Protagonistak: gazteluzainak edo alkaideak (sire-ak, bizkondeak) apezpikuak eta abade handiak: zenbait elizbarruti jaurgoko jurisdikzional bihurtu ziren lur-jabe handiak (beren lurretan jurisdikzioa eskuratu zutenak).
- Gazteluen ugalketa (Frantzia eta Katalunia, batez ere, XI. mendetik aurrera) Ingalaterran 1154an 274 gaztelu gutxienez Landa eremuan zein hirietan: Norwich-en 98 etxe suntsitu; Lincoln-en 106.
- Gazteluen funtzioa: militarra, soziala eta politikoa jaurgoko boterearen ikur eta jaunaren administrazioaren oinarria
- Gazteluen garapen arkitektonikoa: mota gazteluetatik harrizko gaztelu konplexuetara.
 - Ingalaterran zehazki konkistaren ostean eta badakigu nola egin zituzten. Etxeak suntsitzen zituzten askotan gaztelu hauei toki irekitzeko

Zaldun bihurtzeko bide anitzak eta elitismorako joera

- XI-XII. mendeetan >> Iraultza feudalean milites bezala jardun zutenak >> nekazari ohiak, gerra haien bizimodua egin dutenak >> hasieran ez ziren nobleak, baina noble bihurtuko dira >> erritoak, ideologia propioa, erlijioarekiko lotura eta bestelako mistizismoa sortu >> boterearen erakusgarri.
 - Nobleen eta zaldunen pribilegioak nahasteko joera >> Ekonomikoak: jaurgoko zamen askapena eta zergen aurreko abantailak >> Judizialak: parekoen epaiketa eta zenbait zigor ez ohoragarri ez aplikatzea.
- Aristokrazia eta goi nobleziako kideak (kondeak, printzeak, sire-ak/jaun feudalak) erakarri zituzten >> Gazteluzain boteretsuenak ere talde horretan sartzen ziren >> indarkeriaren gurtza, gizartearen militarizazioa.
 - Nobleziako familietan herentzia lerrotik at geratzen ziren semeak >> juvenis (gazteak) >> Gilermo mariskala adibide gisa.
- XIII. menderako gerlari nobleen korporazioa ezarrita zegoen >> Zaldunerian sartzeko bideak itxi ziren:
 - Jaiotza (familia nobleetan)
 - Errege pribilegioa
 - Baldintzok beteta ere, errito berezia, gero eta garestiagoa eta konplexuagoa ezinbestekoa

Zaldunaren bizitza

- A) Entrenamendua 7-10 urterekin hasi.
 - Paje bezala arituko ziren, gauza ugari ikasten: olerkiak egin, abestu, armak erabili, zaldiz ibiltzen
- B) 14 urterekin ezkutari bilakatu.
 - Beste ezkutari edo zaldunen aurka borrokatu entrenatzeko. Zaldiaren gainean borrokatzen ikasiko zuten, baita ehizatzen ere.
- C) 18-21 urterekin zaldun bihurtu.
 - Erregeak, bere jaun feudalak edo beste zaldun batek bihurtu dezake ezkutari bat zaldun.
 - Zalditeria astuna bezala joango dira gerrara.

Erdi aroko nobleziaren ezaugarriak

- Familia estrategiak: ezkontzak adostu, aliantzak antolatu...
- Ondorengo baten eskuetan herentziaren kontzentrazioa >> Behe Erdi Aroan maiorazkoaren sorrera.
- Herentzia-lerro nagusitik kanpoko seme-alaben egoera alda zitekeen >> Konponbideak: eliza, ezkontza estrategiak, zalduneria, gorteko mantenua >> Zenbait kasutan, arrakasta soziala posible zen: Gilermo mariskalaren.
- Elitismorako joera: odol-nobleziaren eraketa (XII. mendetik aurrera).
- Testuinguru horretan: genealogiaren eta heraldikaren garrantzia.
- Noble guztiak EZ ziren jaun feudalak.

Zaldunen kultura

- Sartzeko erritoak: inbestidura
- Kultura eta balore propioak: biolentziaren gurtza, adorea, arma-elkartasuna, leialtasuna eta fideltasuna, kortesia, erlijiotasuna, ospea eta loria >> klase kontzientzia.
- Jarduerak: ehiza eta torneoa (XII. mendeko hastilidum-a) entrenamendu fisiko eta mental gisa >> gerra >> hobekuntza soziala lortzeko aukera.
- Gorteko giroa: maitasun kortesa, zalduneria ordenak, festak ...

- Literatura eta zalduneria: idealizazioa >> olerki epikoak, erromantzeak, biografiak >> ziklo mitologikoak sortu zaldunen baloreak zabaltzeko >> XII. mendetik XV. mendera Arturo Erregearen kondaira sortu eta zabaldu.

Kategoriaren inguruko kezka: Heraldika

- Armarrak zaldunen zigiluetan eta, batez ere, beren ezkutuetan agertzen hasi ziren, objektu horien osagaiak apaintzeko.
- Lehen irudikapenetakoa 1136ko zigilu batean gordetzen da, Ingalaterran.
- Funtzio bat baino gehiago betetzen zituzten:
- Zaldunaren eta bere ezkutariaren edo laguntzailearen maila soziala adierazi.
- Azkar inposatu zen ohitura bat: nobleak eta zaldunak, aitaren antzeko ikurra erakustea, horrela familiaren edo leinuaren jarraipena agertzen zen.
- Ezkutari eta zaldunek beren jaunen ikurrak erakustea, leialtasun feudala aldarrikatzeko.

Eliza

Zergatik zen garrantzitsua Eliza ? → Egun, eliza eta estatuaren arteko bereizketa baina gaur ez bezala, Erdi Aroko irizpide orokorra: gizartearen eta elizaren arteko nahasketa

- Elizaren ikuspuntutik, bi kategoria: kleroa eta laikoak
- Elizgizonen esku-hartzea gizarte jarduera guztietan
- Aldi berean, laikoen esku-hartzea egun elizari soilik dagozkion kontuetan: elizgizonen antolamenduan, elizako kargu eta barneko administrazioan
- Elite mistoak: goi mailako nobleak eta prelatuak
- Eliteen artean, egoera horretatik sortutako elkarlana eta tentsioak

Elizaren garrantzia soziala:

- Elizaren jaurgoa
- Errenta unibertsala: hamarrenak
- Antolaketarako sare hierarkiakoa. Parrokia: tokiko gizartea antolatzeko esparrua
- Gizartearen irudia definitzen du: hiru ordenek (Laboratores, oratores, bellatores), elkarri egiten dizkiote zerbitzuak gizartea mantentzeko
- Denboraren neurketa: santuen festek eta ziklo liturgikoak urtearen erritmoa markatzen zuten
- Kultura idatziaren monopolioa: ia erabatekoa XIII. mendera arte; ordutik aurrera sekularizazio prozesua hasiko zen.

Emakumeen irudia eta Eliza:

- Liburu eta testu teorikoetan emakumea gizonaren menpekoa dela adierazi (Agustin deuna eta Tomas deuna) >> arima mugatuago bat
- Jatorria Eskritura santuetan >> dualtasuna, bi emakumeetan pertsonifikatuak >> Maria (bertuteak, kastitatea, sentikortasuna) eta Eva (ahulezia, arinkeria, koketeria, duintasun eza)
- Emakumea salbaziorako oztopo gisa aurkezten da, gizona limurtzeko, tentatzeko eta engainatzeko objektu gisa >> Askotan, deabruari lotutako elementu gisa aurkezten da.
- Emakumeen janzkerak eta sexualitatea kontrolatzeko ahaleginak.

Elizaren erakundearen garapena eta loraldia (XI. eta XIII. mendetan):

- Burutza. Aitasantutzaren antolaketaren hobetzea: erregeen kuria eta gortea imitaturik: kardinalen batzordea, Egoitza Santuko zerbitzuen espezializazioa (kantzelaritza, altxorra).

- Elizaren geografiaren jarraipen hobetua: probintziak, elizbarrutiak, artzapez barrutiak, parrokiak.
- Apezpikuaren kontrol sarriagoa eta zorrotzagoa (bisitak)
- Aitasantutzaren kontrol sarriagoa: ordezkariak edo legatuak
- Kontzilio orokorren bilkura: Letraneko IV.a (1215)
- Aitasantutzaren nagusitasunerako asmoa: "gregorianismoa" deitua: Gregorio VII.a, Urbano II.a eta Inozentzio III.a, batik bat.
- **Monakotzaren berritzea:**
 - KLUNY: 910ean sortua, XI-XII. mendeetan loraldia, sare hierarkiako >> oso aberatsa
 - ZISTER: XI. mendearen amaieratik sortua >> Bernardo Clairvaux-koa >> pobrezia.
 - ORDENA MILITARRAK: tenplarioak, ospitalarioak, teutonikoak.
 - Hasierako anakoreten eta ermitauen izpiritua berreskuratzeko:
 - CAMALDULAKO monjeak: 1023, San Romualdo
 - KARTUSIARRAK: 1084, San Bruno
 - ESKEKO ORDENAK: domingotarrak eta frantziskotarrak (fraideak) >> hiri munduko kondizioetara moldatuak-

Elizaren garrantzia politikoa (XI. eta XIII. mendetan):

- Erregeen, printzeen eta enperadoreen botere politikoaren indartzea: erritoak, teoria politikoa
- Basailutza - harremanak.
- Aulki Santuaren lehentasuna: erreforma gregoriarra
- Gregorio VII, Urbano II Inozentzio III Bonifazio VIII
 - Dictatus Papae: Kleroaren autonomia botere laikoaren aurrean inbestiduren gerra: abadiak, gotzaingoak. Wormseko konkordatu (1125).
- Aita Santuaren lehentasuna: Jainkoa besterik ez dago bere gainean.
- Buruzagitasun moralaren eta politikoaren eskubidea erregeak eta enperadoreak, laikoak diren heinean, Aita Santuarekiko mendekotasuna
- Gatazkak: Alemaniako enperadoreekin (XI-XIII)
- Erregeen, printzeen eta enperadoreen botere politikoaren indartzea: erritoak, teoria politikoa

Erromesaldiak: Bat-bateko fenomenoak, batzuetan gidatuta zeudenak >> gazte askorentzat mundua ezagutzeko modua >> hazkunde demografikoarekin lotura >> ondorio ekonomikoak >> hirien sorrera eta garapena (Donejakue bidea). Hilobiak:

- Compostelako Donejakue: Donejakuaren hilobiaren "aurkikuntza" 800. urte inguruan >> monje asturiar batzuek sortutako kondaira, penintsulako Islamaren aurkako gerren testuinguruan >> Donejakue bidea XII. mendetik aurrera
- Erroma: Pedro eta Pablo apostoluen hilobiak >> IX-XI. mendeen artean eta XIV. mendetik aurrera.
- Jerusalem: Hilobi santua, Hiri santua >> XI. mendetik aurrera erromesaldi armatuak baita ere >> Gurutzadak.

Erlikiak: Gurutze Santuaren ezpalak, Kristoren Odola, Jesukristoren koroaren arantzak... >> baita santuen erlikiak ere. **Erromesek** arima eta gorputzaren sendatzea bilatzen zuten >> garbiketa erritoak, gaixotasunak eta bekatuak garbitzeko

Eliza eta zalduneria: erdizka geratu zen etxekotze prozesua.

- Elizaren egitasmu soziala talde berri baten aurrean: mugak, zerbitzuak, aliantzak, erakundeak, doktrina

- Mugak. Jaungoikoaren Bakea: hainbat pertsona, leku eta eraikin, ukiezinak.
- Mugak. Jaungoikoaren Tregoa edo gerraren etenaldia: igandeetan eta beste jaiegunetan
- Zerbitzuak. Elizak ere zaldunak basailutzan hartzen ditu bere zerbitzura. Baita mertzenarioak ere.
- Aliatuak. Elizak printze babesleen sarea antolatzen du (Aragoa, Sizilia, Besalú...): fideles Sancti Petri izenekoak, bere aliatuak izan daitezten.
- Erakundeak. Ordena militarrek, Gurutzaden giroan.
- Doktrina. Zaldunentzako etikaren definizio teorikoa.

Gurutzadak

Zer dira gurutzadak? Espedizio eta kanpaina “klasikoak” (1095-1291)

- Aurrekariak: Iberiar Penintsulan (Barbastro, Tuter, Tarragona) eta Europar kolonialismoaren aurrekaria
- “Jihad” islamikoaren aldaera kristaua?
- Zuzenbide kanonikoaren ikuspuntutik, erromesaldi armatuak (iter, peregrinatio-a) >> “Erromes ” horiek arropetan gurutze bat marraztu, margotu edo josten zuten >> Horrela jaio zen “gurutzatu” izena (cruce signatus-a) >> Penintentsia egiteko era.
- Aitasantutzaren baliabidea bere nagusitasuna ezartzeko >> Elizaren kontrol ideologikoa (Gregorio VII.a, Urbano II.a)
- Errege eta subirano laikoen estrategia zalduneria eta nobleziaren indarra kontrolatzeko
- Mendebaldeko Europaren indar eta bizitasunaren adierazpena
- Ordena feudalaren garapenaren ondorioa. Legitimazioa.
- Hitzaren erabilera beste kasu batzuetan: Iberiar Penintsulako kanpainak (Zaragoza, Tuter, Navas de Tolosa), bizantziarrak, kataroak, eslaviarrak
- Hitzaren erabilera propaganda egiteko, Behe Erdi Arotik aurrera: otomandarrak (Nikopolis 1397an, Lepanto, 1571). Aro Garaikidean: Espainiar Gerra Zibila.

8 Nagusiak

- Lehen Gurutzada (1096-1100)
 - 1095/11/27: Urbano II.a Aita Santuak Lehen Gurutzada aldarrikatzen du.
 - 1097/6/19: Nicea erortzen da.
 - 1097/7/1: Dorileako bataila
 - 1098/6/3: Antiokia konkistatzen dute.
 - 1098/6/28: Antiokiako bataila 1099/6/7: Jerusalem hiriaren setioa hasten da.
 - 1099/7/15: Jerusalem hiri santuaren erorketa.
 - 1099/8/12: Axkeloneko bataila, Lehen Gurutzadaren azken ekintza
- Bigarren Gurutzada (1147-1149)
- Hirugarren Gurutzada (1189-1192)
- Laugarren Gurutzada (1202-1203)
- Bosgarren Gurutzada (1217-1221)
- Seigarren Gurutzada (1228-1229)
- Zazpigarren Gurutzada (1248-1254)
- Zortzigarren Gurutzada (1270)

Ekialde Hurbileko estatu latindarrak

Lau estatu berrien sorrera:

- Jerusalemgo Erresuma: 1099 –(1187)- 1291
- Edesako Konderria: 1098 - 1144
- Antiokiako Printzerria: 1098 - 1268
- Tripoliko Konderria: 1104 - 1288

Ezaugarriak: Ahulezia geografikoa (kostaldeko lur zerrenda) eta heterogenotasun etnikoa. Komunitate bateraturik ez.

- Mendebaldeko etorkinak –frankoak-. Erromesak eta kolonoak (Frantzia, Ipar Italia, Iberiar Penintsula nabarmenki) gizarte talde guztietakoak.
- Aurreko komunitateak. Grekoak, siriarrak, musulmanak, juduak. Elkarbizitza eta integrazio maila mugatua eta lekuz leku aldakorra legearen eta kulturaren aldetik (ia ezer ez musulmanekin). Irregularitasuna.

Estatu feudalak. Mendebaldeko erakundeak imitatuz: basailuen sarea, feudoetan oinarriturik, errege kuria epaimahai gisa basailuen arteko auziak ebazteko, legeko kode berezia –Assises delakoa-.

Eliza katolikoaren erakundeen sarea: bi patriarka hiri – Antioxia eta Jerusalem-. Siriarrakiko gatazkak.

Ordena militarrik: etsaitasun giroan bizirauteko teknika. Bi kontzeptu sartzen dira horrelako erakundeen eraketan: zalduneria laikoarena, alde batetik, eta bestalde, militia Christi-arena. Famatuena Ekialde Hurbilean eta Europan

- Tenplarioak (c. 1118)
- Ospitalarioak / Jerusalemeko San Joan (c. 1104)
- Zaldun teutondarrak (c. 1190) >> Drang nach Osten.

Ordena militarren sorrera taula, 123. diapositina, Elite feudalak

A) Tenplarioak:

- Jerusalemeko joaten ziren erromesak babesteko sortutako zaldun laikoen kofradia erlijiosoa, 1120 urtean inguru.
- Denboran zehar, monakotza ordena bihurtuko ziren (1129an, Troyes-eko kontzilioan) >> berezitasun batekin: ordenako monjeetako askok, zaldun laikoek bezala, armak erabili ahal zituztela (gerlariak eta monjeak aldi berean) >> Zirkunstantzia horrek eztabaida sortuko zuen.
- Propagandista nagusia >> Bernardo Clairvauxkoa, 1130ean inguru, ordena berriaren fundazioa justifikatu zuena Milizia berriaren Laudorioa >> tratatua tenplarioak fedegabeko gaiztoen etsaiak dira; bertutea praktikatzeko dute; gerran bizia galduz gero, martirioa lortzeko dute; fedegabeak hilez, gaiztoen suntsitzaileak dira
- Antolamendu instituzionala eta ekonomikoa >> probintziak, enkomienda sarea >> Finantza teknikak aurreratuak (maileguak, ordainketa aginduak, etab.).
- 1307-1314 urteetan ordenaren amaiera izan zen >> Frantziako Felipe IV.aren ekimenez >> arrazoiak: ekonomikoak, nagusitasun politikoa.

B) Ospitalarioak:

- Hasieran, karitate eta medikuntza lana egiten zuen monakotza erakundea >> 1050-1070 urteetan inguru Jerusalemeko sortutakoa >> Hilobi Santuaren aldamenean.

- Tenplarioen ereduari jarraiki eta haiekiko lehian >> XII. mendearen erdialdean Ospitaleko monjeak militarizatu ziren, aurreko jarduerak abandonatu gabe >> sare ekonomikoa garatu zuten Europan (tenplarioekin batera)
- Tenplarioek baino iraupen luzeagoa izango zuten >> Estatu latindarrak desagertutakoan, Rodas uhartera igaro ziren >> XVI. mendean Maltan finkatuko zen ordenaren egoitza >> Egun existitzen da.